

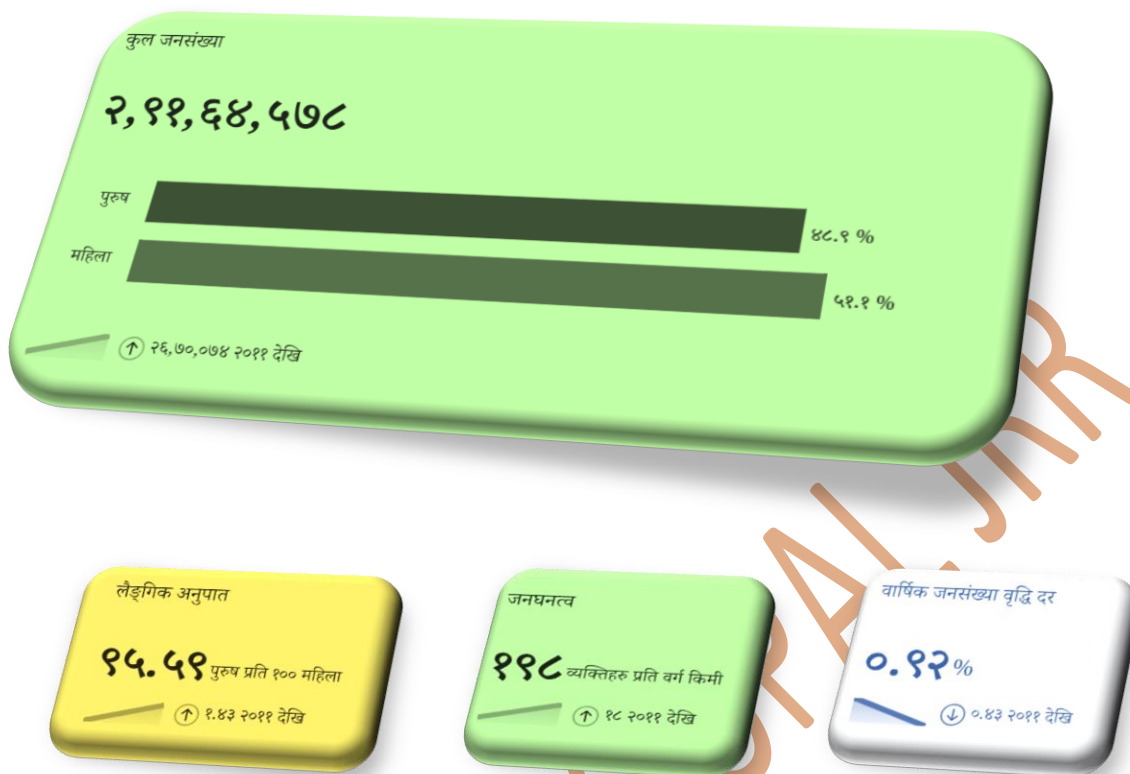
नेपालमा प्रचलित धर्म, संस्कृति, जातजाति, भाषा, साहित्य र कला

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ को अन्तिम नतिजा

- ❖ नतिजा सार्वजनिक:- २०७९ चैत्र १० गते
- ❖ सार्वजनिक गर्ने:- राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय

- सञ्चालन - कार्तिक २५ देखि - मंसिर ९, २०७८ सम्म सञ्चालन ।
- नारा – “मेरो गणना , मेरो सहभागिता”
- संघिय प्रणाली पश्चातको पहिलो जनगणना
- पाइलट गणना भएका जिल्ला – १४ वटा
- तथ्याङ्क प्रशोधनका लागि प्रयोग भएको सफ्टवेयर –यूएस सेन्स बूरेउले विकास गरेको सीएस प्रो सफ्टवेयर
- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले हरेक दश वर्षमा गरिने राष्ट्रिय जनगणना बिक्रम संवत् १९६८ (सन १९११) देखि संचालन गर्दै आएको छ ।
- नेपालको पहिलो जनगणना (वि.स. १९६८) चन्द्र शमशेर को पालामा भएको थियो । (तर पहिले जनगणना – जंगबहादुर राणाले विसं १९१०, १९११ र १९१३ मा जनगणना गराएका ।)
- नेपालमा सर्वप्रथम जनगणना लिने संस्था – सेन्सर गोश्वारा
- पहिलो चाटि कम्प्युटरको प्रयोग – वि.स. २०२८ को जनगणनामा (IBM-1401)
- आधुनिक/वैज्ञानिक जनगणनाको सुरुवात – वि.स. २००९/११ सालमा सञ्चालन भएको जनगणनालाई मानिन्छ । वा अन्तराष्ट्रिय विधि र मापदण्ड प्रयोग भएको जनगणना ।

- ❖ नेपालको कुल जनसंख्या- २,९९,६८,५७८ (नोट: यस अघि २०७८ माघ १२ गते सार्वजनिक गरेको प्रारम्भिक नतिजा अनुसार नेपालको जनसंख्या २,९९,९२,४८० रहेको, अन्तिम नतिजामा २७,९०२ जना कम देखिएको)
- ❖ लैङ्गिक अनुपात:- ९४.५९ पुरुष प्रति १०० महिला
- ❖ जनधनत्व:- ९९८ व्यक्तिहरू प्रति वर्ग कि.मि.
- ❖ वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर:- ०.९२ %
- ❖ एक दशक जनसंख्या - १०.९८ %
- ❖ महिला र पुरुषको संख्या
 - पुरुष:- १,४२,५३,५५१ (४८.९ %)
 - महिला:- १,४९,११,०२७ (५१.१%)
 - अन्य:-२,९२८ जना (०.००१ %)

भौगोलिक क्षेत्र अनुसार जनसंख्या

- तराई:- ५३.६१ % (१,५६,३४,००६ जना)
- पहाड:- ४०.३१ % (१,१७,५७,६२४ जना)
- हिमाल:- ६.०८ % (१७,७२,९४८ जना)

प्रदेशगत जनसंख्या

- ❖ सबै भन्दा बढि जनसंख्या:- बागमती प्रदेश (२०.९७%)
- ❖ सबैभन्दा कम जनसंख्या:- कर्णाली प्रदेश (५.७९%)

नाम	जनसंख्या	लैङ्गिक अनुपात	जनधनत्व	वार्षिक वृद्धिदर
कोशी	४९,६१,४१२	९५.०२	१९२	०.८६ %
मधेश	६१,१४,६००	१००.५५	६३३	१.१९ %

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

बागमती	६१,१६,८६६	९९.३६	३०१	०.९७ %
गण्डकी	२४,६६,४२७	९०.३७	११५	०.२५ %
लुम्बिनी	५१,२२,०७८	९२.०१	२३०	१.२४ %
कर्णाली	१६,८८,४१२	९५.२७	६०	०.७० %
सुदुरपश्चिम	२६,९४,७८३	८९.५१	१३८	०.५२ %

❖ जनसंख्याको आधारमा प्रदेश (धेरैबाट कम)-बामलु कोसुग क)

- बागमती, मधेश, लुम्बिनी, कोशी, सुदुरपश्चिम, गण्डकी, कर्णाली

जिल्ला अनुसार

❖ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जिल्ला – काठमाण्डौ (२०,४१,५८७ जना)

❖ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको जिल्ला – मनाङ (५,६८५ जना)

जनसंख्या वृद्धिदर (धनात्मक) बढि भएका जिल्लाहरु (भरु चि बाझा)

- भक्तपुर – + ३.३५ %
- रुपन्देही – २.३३ %
- चितवन – २.०७ %
- बाँके – १.९७ %
- झापा – १.९७ %

जनसंख्या वृद्धिदर (ऋणात्मक) कम भएका जिल्लाहरु (राखो म भोते)

- रामेछाप: (- १.६७ %)
- खोटाङ: (- १.५६ %)
- मनाङ: (- १.३९ %)
- भोजपुर: (- १.३९ %)
- तेह्रथुम: (- १.३० %)

क्षेत्रको आधारमा जनसंख्या

❖ नगरपालिका – ६६.१७ % (लैंगिक अनुपात-९६.०६)

❖ गाउँपालिका – ३३.८३ % (लैंगिक अनुपात- ९४.६८)

सबैभन्दा बढि जनसंख्या भएका ५ जिल्लाहरु

❖ काठमाण्डौ, मोरङ, रुपन्देही, झापा, सुनसरी (कामरु झापा कि सुनसरी)

सबैभन्दा कम जनसंख्या भएका जिल्लाहरु

❖ मनाङ, मुस्ताङ, डोल्पा, रसुवा, हुम्ला

(म मुडो रहु)

सबैभन्दा बढि जनसंख्या भएको नगरपालिका –

❖ काठमाण्डौ महानगरपालिका

सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको नगरपालिका –

❖ ठूली भेरी नगरपालिका

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

सबैभन्दा बढी जनसंख्या भएको गाउँपालिका –

❖ बैजनाथ गाउँपालिका

सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको गाउँपालिका –

❖ नार्फाभुमी गाउँपालिका

जनधनत्व

- ❖ नेपालको – १९८ जना प्रति वर्ग कि.मि.
- ❖ धेरै जनधनत्व भएको क्षेत्र – तराई (४६० जना प्रति वर्ग कि.मि.)
- ❖ सबैभन्दा कम जनधनत्व भएको क्षेत्र – हिमाल (३४ जना प्रति वर्ग कि.मि.)
- ❖ सबैभन्दा बढि जनधनत्व भएको जिल्ला – काठमाण्डौ (५१६९ जना प्रति वर्ग कि.मि.)
- ❖ सबैभन्दा कम जनधनत्व भएको जिल्ला – मनाङ जिल्ला (३ जना प्रति वर्ग कि.मि.)

साक्षरता

- ❖ कुल साक्षरता दर - ७६.२ %
- ❖ पुरुष साक्षरता दर - ८३.६%
- ❖ महिला साक्षरता दर - ६९.४ %
- ❖ सबैभन्दा बढि साक्षरता भएको जिल्ला – काठमाण्डौ
- ❖ सबैभन्दा कम साक्षरता भएको जिल्ला – रौतहट

पारिवारिक झलक

- ❖ कुल परिवार संख्या – ६६,६६,९३७
- ❖ परिवारको औसत आकार - ४.३७ व्यक्तिहरु प्रति घरपरिवार

१२ औँ राष्ट्रिय जनगणना २०७८

- सञ्चालन - कार्तिक २५ देखि मंसिर ९, २०७८ सम्म सञ्चालन ।
- नारा – “मेरो गणना , मेरो सहभागिता”
- संघिय प्रणाली पश्चातको पहिलो जनगणना

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

- केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले हरेक दश वर्षमा गरिने राष्ट्रिय जनगणना बिक्रम संवत् १९६८ (सन १९११)देखि संचालन गर्दै आएको छ ।
- नेपालको पहिलो जनगणना चन्द्र शमशेर को पालामा भएको थियो ।(तर सुरुवात – जंगबहादुर राणाले वि.स. विसं १९१०, १९११ र १९१३ मा जनगणना गराएका ।)
- नेपालमा सर्वप्रथम जनगणना लिने संस्था – सेन्सर गोश्वारा
- पहिलो चाटि कम्प्युटरको प्रयोग – वि.स. २०२८ को जनगणनामा (IBM-1401)
- आधुनिक/वैज्ञानिक जनगणनाको सुरुवात – वि.स. २००९/११ सालमा सञ्चालन भएको जनगणनालाई मानिन्छ ।

प्रारम्भिक नतिजा:

- नेपालको जनसंख्या – २,९१,९२,४८०
- दश वर्षको सरदर वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर – ०.९३ % (२०६८ जनगणना अनुसार जनसंख्या वृद्धिदर – १.३५ % रहेको)
- जनघनत्व – १९८

➤ दश वर्षमा नेपालको जनसंख्या – १०.१८ % (२६,९७,९७६) वृद्धि भएको ।

➤ कुल जनसंख्याको:-

- ✓ पुरुषको संख्या -१,४२,९१,३११ जना(४८.९६%)
- ✓ महिलाको संख्या – १,४९,०१,१६९ जना (५१.०४%)

➤ लैङ्गिक अनुपात – ९५.९१ रहेको ।

➤ भौगोलिक क्षेत्र अनुसार जनसंख्या, लैङ्गिक अनुपात र वृद्धिदर:-

प्रदेश/क्षेत्र	जनसंख्या	लैङ्गिक अनुपात	वृद्धिदर
तराई	५३.६६ %	९६	१.५६ %
पहाडी	४०.२५ %	९५	०.२९ %
हिमाली	६.०९ %	९७	-०.०२ %

➤ प्रदेश अनुसार जनसंख्या, वृद्धिदर

- ✓ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको प्रदेश – मधेश प्रदेश (६१,२६,२८८ जना, २०.९९ %)
- ✓ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको प्रदेश –कर्णाली प्रदेश (१६,९४,८८९ जना, ५.८१%)
- ✓ लैङ्गिक अनुपात धेरै भएको प्रदेश – मधेश प्रदेश (१०१)
- ✓ सबैभन्दा कम भएको प्रदेश – सुदुरपश्चिम प्रदेश (९०)

➤ जिल्ला अनुसार जनसंख्या र वृद्धिदर

- ✓ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको जिल्ला – काठमाण्डौ(२०,१७,५३२ जना)
 - क्रमश- मोरङ,रुपन्देही, झापा, र सुनसरी बढि जनसंख्या भएका जिल्लाहरु हुन ।
- ✓ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको जिल्ला – मनाङ (५,६४५ जना)
 - क्रमश – मुस्ताङ,डोल्पा,सुर्खेत,हुम्ला कम जनसंख्या भएका जिल्लाहरु हुन ।
- ✓ सबैभन्दा धेरै वार्षिक वृद्धिदर भएको जिल्ला – भक्तपुर (३.३२ %)
- ✓ सबैभन्दा कम वार्षिक वृद्धिदर भएको जिल्ला – रामेछाप (-१.६५%)

(हिमाली र पहाड क्षेत्रका – ३२ जिल्लामा वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक रहेको)

➤ स्थानिय तह अनुसारको जनसंख्या वितरण:

- ✓ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएका नगरपालिका – क्रमशः काठमाण्डौ, पोखरा, भरतपुर, ललितपुर, र वीरजञ्ज महानगरपालिका

- ✓ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएका नगरपालिका – क्रमशः ठूलीभेरी, त्रिपुरासुन्दरी, मादी, लालीगुराँस र जिरी नगरपालिका
- ✓ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको गाँउपालिका- बैजनाथ गाँउपालिका
- ✓ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको गाँउपालिका – नार्पाभूमि गाँउपालिका

➤ वि.स.१९६८ को जनसंख्या – ५६,३८,७४९ जना

- हालसम्म सबैभन्दा बढि जनसंख्या वृद्धिदर भएको जनगणना – वि.स. २००९/११ को जनगणना (२.७३ % रहेको) र सबैभन्दा कम – वि.स. १९८७ को (-०.०७ %) रहेको ।

नेपाल र प्रदेशका विभिन्न सूचकहरूको तुलनात्मक अवस्था

जनसांख्यिक सूचकहरू	नेपाल	कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम
जम्मा जनसंख्या	२९,९६,४३८	४,९६,९९२	६,९९,४६०	६,९९,६६६	२,४६,६४२	४,९९,६६६	२,४६,६४२	२,४६,६४२
पुरुष	१४,२५,३४९	२,४९,७३२	३,०६,५७९	३,०६,५७९	१,१९,०००	२,४९,७३२	१,१९,०००	१,१९,०००
पुरुष (%)	४८.८३	४८.८३	४८.८३	४८.८३	४८.८३	४८.८३	४८.८३	४८.८३
महिला	१५,७१,०८९	२,४७,२६०	३,९२,८८१	३,९२,८८१	१,२७,६४२	२,५०,९३४	१,२७,६४२	१,२७,६४२
महिला (%)	५१.१७	५१.१७	५१.१७	५१.१७	५१.१७	५१.१७	५१.१७	५१.१७
लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलामा पुरुषको संख्या	९४.४९	९४.०२	९०.०४	९०.३६	९०.३६	९०.३६	९०.३६	९०.३६
अन्य लिङ्गिक जनसंख्या	२९,२८	३०४	७२९	९४६	२२८	४३२	८९	१९८
वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	०.९२	०.८६	१.१९	०.९७	०.२५	१.२४	०.७	०.५२
सबैभन्दा बढी वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर भएको जिल्ला (%)	भक्तपुर (३.३५)	झापा (१.९७)	रौतहट (१.६३)	भक्तपुर (३.३५)	कास्की (१.९०)	रूपन्देही (२.३३)	सुर्खेत (१.६२)	कैलाली (१.४८)
सबैभन्दा कम वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर भएको जिल्ला (%)	रामेछाप (-१.६७)	खोटाङ (-१.५६)	पर्सा (०.८२)	रामेछाप (-१.६७)	मनाङ (-१.३९)	गुल्मी (-१.२३)	दैलेख (-०.३५)	अछाम (-१.१३)
जनघनत्व (प्रति वर्ग कि.मी. जनसंख्या)	१९८	१९२	६३३	३०९	११५	२३०	६०	१३८
कुल परिवार संख्या संस्थागत समेत	६६६६,९३७	१,१९,९४५	१,१९,९४५	१,१९,९४५	१,१९,९४५	१,१९,९४५	१,१९,९४५	१,१९,९४५
परिवारको औसत आकार (जना)	४.३७	४.९६	४.२९	३.८९	३.७२	४.४९	४.६९	४.६७
परिवारको औसत आकार सबैभन्दा बढि भएको जिल्ला (जना)	रौतहट (४.९४)	सुनसरी (४.३६)	रौतहट (४.९४)	मकवानपुर (४.४९)	नवलपरासी पूर्व (४.०३)	कपिलवस्तु (४.६०)	कालिकोट (४.३३)	बझाङ (४.९७)
परिवारको औसत आकार सबैभन्दा कम भएको जिल्ला (जना)	गोरखा (३.४९)	इलाम (३.९६)	सप्तरी (४.८९)	दोलखा (३.४९)	गोरखा (३.४९)	अर्घाखाँची (३.६५)	सुर्खेत (४.२४)	डडेल्धुरा (४.४८)
नगरपालिकाको कुल जनसंख्या (%)	६६.२	६२.४	७३.०	७३.३	६४.८	४४.२	४४.८	४४.८
गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या (%)	३३.८	३७.६	२७.०	२७.७	३५.२	५५.८	५५.२	५५.२
घर वा आवासीय एकाइको परिवारको अर्धनै स्वामित्व (%)	८६.०	८९.६	९६.६	९६.२	८०.५	९०.८	९४.०	९४.८
खानेपानीको मुख्य स्रोत (अक्सर छाना/साइप प्रयोग गर्ने)	४७.०	४४.४	२२.६	६८.०	८४.९	४७.४	८०.९	४३.३

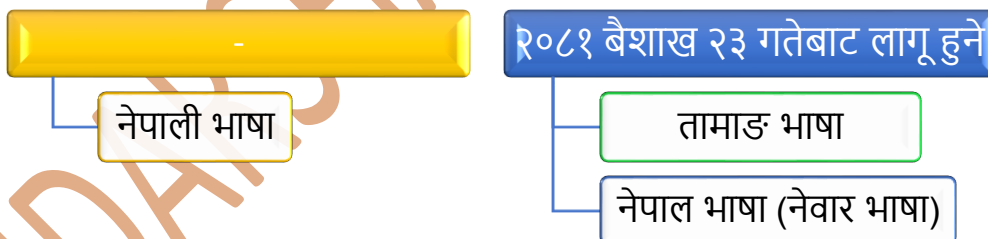
खाना पकाउन अक्सर काट दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार (%)	४१.०	४३.४	४८.६	२९.०	४७.९	४३.७	८२.२	७०.३
खती चाल्न अक्सर बिजुली प्रयोग गर्ने परिवार (%)	९२.२	९३.७	९७.९	९७.३	९७.६	९३.७	४९.६	८१.३
शौचालयको सुविधा प्रयोग गर्ने परिवार (%)	९४.५	९६.८	८८.०	९८.८	९९.००	९४.४	९७.४	९४.६
परिवारमा महिलाको नाममा घर वा जग्गा वा दुवै रहेको परिवार (%)	२३.८	२८.४	२४.२	२४.९	२८.३	२३.४	१२.५	११.८
परिवारमा अनुपस्थित (अक्सर विदेशमा जाने) व्यक्ति	२१,०४,९२	३,४३,०३४	३,०४,२८६	३,९७,३०	२,८६,४९३	४,२०,९०६	९,४३,२०	३,४३,२३
महिला परिवारमूली (%)	३१.६	३०.९	२९.७	३१.९	४९.०	३५.५	३२.९	३४.३९
वैवाहिक अवस्था (१० वर्ष वा सो भन्दा बढी उमेरका)								
अविवाहित जनसंख्या (%)	३३.९	३२.३	३३.४	३३.६	३९.०	३२.९	३४.०	३४.७
विवाहित जनसंख्या (%)	६६.८	६७.७	६६.६	६६.४	६१.०	६७.१	६६.०	६५.३
विधुर/विधवा (%)	४.५	४.८	३.९	४.२	४.६	४.८	४.०	४.९
पहिलो विवाह गर्दाको उमेर औसत वर्ष (Median Age)	१९	२०	१८	२०	२०	१९	१९	१९
अपाङ्गताको जनसंख्या (%)								
जम्मा (%)	२.२	२.४	१.५	२.०	२.९	२.४	३.९	२.६

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर ऋणात्मक (-) भएका नगरपालिकाहरू

क्र.सं.	नगरपालिकाको नाम	जिल्ला	जनसंख्या		वृद्धिदर (% प्रतिवर्ष)	क्र.सं.	नगरपालिकाको नाम	जिल्ला	जनसंख्या		वृद्धिदर (% प्रतिवर्ष)
			२०६८	२०७८					२०६८	२०७८	
१	धर्मदेवी	संखुवासभा	१८२३५	१६०५३	-१.२२	३०	थाहा	मकवानपुर	४१६२३	३८८७०	-०.६६
२	मादी	संखुवासभा	१४४७०	१३२७३	-०.८३	३१	पालुङटार	मकवानपुर	२८१७४	२७४०९	-०.१९
३	पाँचखपन	संखुवासभा	१७५२१	१६३४८	-०.६७	३२	वालिङ	स्याङ्जा	५१२४३	५०४८८	-०.१४
४	सिद्धिचरण	ओखलढुंगा	२७९९५	२७३५१	-०.२२	३३	कुश्मा	पर्वत	३९६००	३८१०१	-०.३७
५	हलेसी तुवाचुङ	खोटाङ	२९५३२	२७०७८	-०.८३	३४	फलेबास	पर्वत	२४६८७	२०४६८	-१.८०
६	दिक्तेल रुपाकोट मझुवागढी	खोटाङ	४६९०३	४३००८	-०.८३	३५	जैमिनी नपा	बागलुङ	३२०४६	२४६२८	-२.५३
७	षडानन्द	भोजपुर	३१६०६	२९३४२	-०.७१	३६	बागलुङ	बागलुङ	५७८२३	५६१०२	-०.२९
८	भोजपुर	भोजपुर	२७२०४	२६००७	-०.४३	३७	गलकोट	बागलुङ	३३०९७	३०५८८	-०.७६
९	घनकुटा	घनकुटा	३६६१९	३५९८३	-०.१७	३८	मुसिकोट	गुल्मी	३२८०२	२८४५४	-१.३६
१०	महालक्ष्मी	घनकुटा	२४८००	२२१८२	-१.०७	३९	रेसुंगा	गुल्मी	३२५४८	३१५५१	-०.३०
११	पाखिबास	घनकुटा	२२०७८	१९१०४	-१.३९	४०	भूमिकास्थान	अर्घाखाँची	३२६४०	२८१९२	-१.४१
१२	लालिगुराँस	तेह्रथुम	१६९३९	१५३२९	-०.९६	४१	सितगंगा	अर्घाखाँची	४३३७३	३७६९१	-१.३५
१३	म्याङलुङ	तेह्रथुम	१९६५९	१८७५०	-०.१४	४२	दुल्लु	दैलेख	४१५४०	३९१४३	-०.५७
१४	फिदिम	पाँचथर	४९२०१	४८४९५	-०.१४	४३	नारायण	दैलेख	२७०३७	२६१११	-०.३३
१५	देउमाई	इलाम	३२९२७	३०९६९	-०.५९	४४	बाघचौर	सल्यान	३४११८	३४०२१	-०.०३
१६	माई	इलाम	३२५७६	३०७३२	-०.५६	४५	बनगाढ कुपिण्डे	सल्यान	३६०५२	३२९४०	-०.८७
१७	सूर्योदय	इलाम	५६७०७	५४७२७	-०.३४	४६	बुढीगंगा	बाजुरा	२१६७७	२०१८५	-०.६८
१८	बाह्रबीसे	सिन्धुपाल्चोक	२६५३५	२४१०९	-०.९२	४७	त्रिवेणी	बाजुरा	१८३६३	१७७९८	-०.३३
१९	चौतारा साँगाचोकगढी	सिन्धुपाल्चोक	४६४९७	४२६६८	-०.८२	४८	जयपृथ्वी	बझाङ	२२१९१	२१९३३	-०.११
२०	मेलम्ची	सिन्धुपाल्चोक	४५३४३	४१०६३	-०.९५	४९	शैल्यशिखर	दाङ्गुला	२२०६०	२१८०७	-०.११
२१	धुनिबेसी नगरपालिका	घादिङ	३१०२९	२९१४९	-०.६०	५०	दशरथचन्द	बैतडी	३४५७७	३१५६७	-०.८७
२२	बेलकोटगढी	नुवाकोट	४०६९८	३५२२४	-१.३९	५१	मेलौली	बैतडी	२२५४५	२०६५८	-०.८४
२३	काठमाडौं	काठमाडौं	९७५४३५	८६२४००	-१.१८	५२	पाटन	बैतडी	३०४३५	२९२३०	-०.३९
२४	भक्तपुर	भक्तपुर	८१७४८	७९१३६	-०.३१	५३	पुर्चौडी	बैतडी	३९१७४	३८२८१	-०.२२
२५	मण्डनदेउपुर	काभ्रेपलाञ्चोक	३२६५९	३०३८१	-०.६९	५४	शिखर	डोटी	३१८०१	३०३९१	-०.४३
२६	नमोबुद्ध	काभ्रेपलाञ्चोक	२९५१९	२६१६०	-१.१६	५५	कमलजार	अछाम	२३७३८	२१०३२	-१.१६
२७	पाँचखाल	काभ्रेपलाञ्चोक	३७९१७	३५५२१	-०.६५	५६	मंगलसेन	अछाम	३२५०७	२६५५७	-१.९४
२८	मन्थली	रामेछाप	४५४१६	३९६९५	-१.२९	५७	पञ्चलदेव विनायक	अछाम	२७४८५	२६०८८	-०.५५
२९	रामेछाप	रामेछाप	२८६१२	२४९७१	-१.३१	५८	साँफेबगर	अछाम	३३७८८	२५८९१	-२.५५

बागमती प्रदेशका सरकारी भाषा

◆ बागमती प्रदेशले नेपाली भाषाको अलवा

◆ भाषाको आयोगले २०७३ भदौ २३ गठित आयोगले पाँच वर्ष भित्र सरकारी कामकाजका भाषा सिफारिस गर्ने मुख्य कार्यादेश पाएको/

प्रदेश	सरकारी कामकाजका भाषा सिफारिस	मान्यता
कोशी प्रदेश	मैथली, लिम्बु	
मधेश प्रदेश	मैथली, भोजपुरी, बज्जिका	
बागमती प्रदेश	तामाङ, नेवार (नेपाल भाषा)	२०८१ बैशाख २३
गण्डकी प्रदेश	मगर, गुरुङ, भोजपुरी	
लुम्बिनी प्रदेश	थारु, अवधी	
कर्णाली प्रदेश	मगर	
सुदूरपश्चिम प्रदेश	डोटेली, थारु	

नेपालमा जातजाती र भाषाको र धर्मको स्थिति – (राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार)

जातजातिको संख्या

१४२

(१२५ मा १७ जातजाति थपिएको)

नेपालमा बोलिने मातृभाषा

१२४

(१२३ बाट अहिले १२ कम बोल्ने विदेशी भाषालाई 'अन्य भाषा'मा समावेश गरी नयाँ थपिएका १२ वटा भाषा समेत गर्दा १२४ भाषा)

नेपालमा मानिने धर्म

१०

क्र. स.	नेपालमा बोलिने मुख्य भाषा (१२४)		नेपालमा बसोबास गर्ने जातजाति (१४२)		नेपालमा मानिने मुख्य धर्म
	बढि	कम	बढि	कम	बढि
	नेमै भोथाता	कु व सा हस	क्षेत्री मथाता	नुवकु सुल्हो	हिबौ इ किफ्रि
१.	नेपाली (४४.८६%)	कुसुण्डा (२३ जना)	क्षेत्री (१६.४५%)	नुराड (३६ जना)	हिन्दु (८१.१९%)
२.	मैथली (११.०५%)	वनकरिया (८६ जना)	ब्राम्हण (११.२९)	वनकरिया (१८० जना)	बौद्ध (८.२१%)
३.	भोजपुरी (६.२४%)	साम (१०६ जना)	मगर (६.९%)	कुसुण्डा (२५३ जना)	इस्लाम (५.०९%)
४.	थारु (५.८८%)	हरियान्वी (११४ जना)	थारु (६.२%)	सुरेल (३१८ जना)	किराँत (३.१७%)
५.	तामाङ (४.८८%)	सधानी (१२२ जना)	तामाङ (५.६२%)	ल्होमी (३५५ जना)	क्रिश्चियन (१.७६)
			वि मुने यारा- विश्वकर्मा, मुसलवान, नेवार, यादव, राई		
नोट	● नेपालमा २३ वटा भाषा बोल्नेको जनसंख्या १००० भन्दा कम छ ।		● नेपालमा ११ वटा जातजातिको जनसंख्या १००० भन्दा कम छ ।		६. प्रकृती, बोन, जैन, शिख, बहाई (५३७ जना)
	● नेपाली मै भोज थारुले तामाङ्नी पट्याइयो।		●		

नेपालका प्रमुख जातिहरू

- ✓ जयस्थिति मल्लको पालामा – ४ जात १८ वर्णमा विभाजन
- ✓ पृथ्वीनारायण शाहको पालामा – ४ जात ३६ वर्णमा विभाजन
- ✓ नेपालमा बसोबास गर्ने जातजाति – १४२ (नेपालको जनगणना २०७८)
- ✓ सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएका जाति – क्षेत्री (१६.४५ %)
- ✓ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएका जाति – नुराड (३६ जना)

२०७८ को जनगणना अनुसार नेपालका प्रमुख जातजातीहरू र तिनको जनसंख्या प्रतिशतमा

सूत्र: क्षेत्री मथाता वि मुने यारा

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

S.N	जाति	जनसंख्या (%)	S.N.	जाति	जनसंख्या (%)
1.	क्षेत्री (१६ वर्षे ४५ क्षेत्रीनी)	16.45	6.	विश्वकर्मा (विश्वका पाँ. च कर्म)	5.04
2.	ब्राह्मण-पहाडी (११ २ नौ) (ब्राह्मण एक एक जोडी २ नै हुन्छ।)	11.29	7.	मुसलवान (४ दुना ८ हुन छ)	4.86
3.	मगर (मगर छै नौ)	6.9	8.	नेवार (नेवार जाति चारै तिर छन)	4.6
4.	थारु (भन्छ ६ मा २ लिदै लिदैनी)	6.2	9.	यादव (याद गर बाबु ४ को आधा २ दुईको आधा १)	4.21
5.	तामाङ (तामाङ पा स छ दै छ) तामा खाइ पचाई छोरा दुई पाई	5.62	10.	राई (राईका दुई दुई भाई)	2.2

नेपालमा बसोबास गर्ने जातजातिहरू जनसङ्ख्या (नेपालको जनगणना २०६८)

क्र.म.	प्रमुख जातजाति	प्रतिशत
१.	क्षेत्री	१६.६ %
२.	ब्राम्हमण	१२.२ %
३.	मगर	७.१ %
४.	थारु	६.६ %
५.	तामाङ	५.८ %
६.	नेवार	५.० %
७.	कामी	४.८ %
८.	मुसलमान	४.४ %
९.	यादव	४.० %
१०.	राई	२.३ %

सबैभन्दा कम जनसंख्या भएका जातजाति

क्र.स	जातजाति	प्रतिशत
१	कुसुण्डा	२७३ जना
२	नुराङ	२७८ जना
३	राउटे	६१८ जना
४	कलार	१०७७ जना
५	लोहोरुङ	११५६ जना

आदिवासी जनजाति

- 'आदिवासीरजनजाति' भन्नाले आफ्नो मातृभाषा र परम्परागत रीतिरिवाज, छुट्टै सांस्कृतिक पहिचान, छुट्टै सामाजिक संरचना र लिखित तथा अलिखित इतिहास भएको अनुसूचीबमोजिमको जाति वा समुदाय सम्झनुपर्छ।

आदिवासी जनजातिहरूको विशेषताहरू

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

- छुट्टै सामूहिक पहिचान,
- आफ्नै भाषा, धर्म, परम्परा, संस्कृति र सभ्यता,
- आफ्नो परम्परागत समतावादी सामाजिक संरचना,
- परम्परागत मातृभूमि र भौगोलिक क्षेत्र,
- लिखित वा मौखिक इतिहास,
- 'हामी' को भावना, र
- परापूर्वकालदेखि नेपालमा बसोबास गर्दै आएको,

आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान ऐन, २०५८ अनुसार ५९ जनजातिलाई निम्न ५ भागमा वर्गीकरण गरी सूचिकृत गरिएको छ ।

६०. राना थारु – २०७७/०२/०५ मा नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित सूचनाद्वारा थप

६१. हुम्लु - २०८१ असार २७ गते बसेको मन्त्रिपरिषदको बैठकले आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठानको सिफारिसमा हुम्लो जातिलाई आदिवासी जनजातिमा सूचिकृत गरेको ।

भाषा - साझा भाषा 'हुम्लो के' हो । यो भाषालाई खाम के, वा बो के

क्र.स.	समूह	आदिवासी जनजाति
१.	लोपोन्मुख समूह (१०)	मेचे, राउते, कुसुण्डा, राजी, लेप्चा, हायु, सुरेल, किसान, बनकरिया, कुसवाडिया सुत्र – <u>मेरा कुराले हासु कि बकु</u>
२.	सिमान्तकृत समूह (२१)	सुनुवार, तामाङ, ताजपुरिया, बालुङ, कुमाल, लार्के, भोटे, डोल्पो, भुजेल, थारु, धिमाल । तोप्केगोला, दराई, फ्रि, कोचे (राजवंशी), मुगाली गन्गाई, ल्होपा, दूरा, पहरी..... <u>खेल्ल थाले जुवारी॥</u> + राना थारु
३.	अति सिमान्तकृत समूह (१२)	चेपाङ, सतार, माझी, सियार, बरामो, धानुक, बोटे, दनुवार, झाँगड, ल्होमी, थुदाम, थामी सुत्र - <u>चेसमा सिब धाबोद झाल्हो थुथा।</u>
४.	सुविधा वञ्चित समूह (१५)	<u>‘मालि जि छ – मार्फाली, लिम्बु, जिरेल, छन्त्याल’</u> <u>बाह्रगाँउले, तीनगाँउले, मगर, राई, शेर्पा</u> <u>ताङ्बे, गुरुङ, छैरोतन, व्याँसी, ह्योल्मो, याख्या ॥</u>
५.	उन्नत समूह (२)	नेवार र थकाली ।

○ पहिचान गरिएका ५९ आदिवासी जनजातिहरूको भौगोलिक बस्ती देहायबमोजिम रहेको छ ।

- **हिमाली क्षेत्र (हिमाल) :** कुल १८ - बाह्र गाँउले, भोटे, ब्याँसी, छैरोतन, डोल्पो, लार्के, ल्होमी (सिङ्सावा), ल्होपा, मार्फाली, मुगाली, सियार, शेर्पा, ताङ्बे, थकाली, थुदाम, ताप्केगोला, तीन गाँउले, थकाली,
- **पहाड:** कुल नं. २३ - बरामो, भुजेल (घर्ती), चेपाङ, छन्त्याल, दूरा, फ्रि, गुरुङ, हायु, ह्योल्मो, जिरेल, कुसुण्डा, लेप्चा, लिम्बु, मगर, नेवार, पहाडी, राई, सुनुवार, सुरेल, तामाङ, थामी, कुमाल र याक्खा।
- **भित्री तराई:** जम्मा नम्बर ७ - बनकरिया, बोटे, दनुवार, दाराङ, माझी, राजी र राउते

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

■ **तराई:** कुल नम्बर ११ - धानुक, धिमाल, गंगाई, झङ्गड, किसान, कुशबडिया, मेचे, राजवंशी, सतार सन्थाल, तजपुरिया र थारु

क्र.स.	क्षेत्र	जनजातिहरू
१.	हिमाली भेग	सियार, ल्होमी (सिङ्सावा), लेप्चा, भोटे, तोप्केगोला, डोल्पो, मुगाल, लार्के, ल्होपा, वालुङ, ताङ्गे, थकाली, तीनगाउँले थकाली, बाहगाउँले, मार्फाली थकाली, शेर्पा, ब्यासी, ह्योल्मो
२.	पहाडी भेग	राउटे, सुरेल, हायू, थुदाम, चेपाङ, थामी, बराम, सुनुवार, तामाङ, भुजेल, कुमाल, दराई, पहरी, दुरा, गुरुङ्ग, मगर, राई, लिम्बु, छैरोतन, याक्खा, छन्त्याल, जिरेल, नेवार
	भित्री मधेश	कुसुण्डा, राजी, माझी, बोटे, फ्री
	तराई क्षेत्र	वनकरिया, किसान, मेचे, कुशवाडिया, धानुक, सतार/सन्थाल, झाँगड (उराव), दनुवार, थारु, राजवंशी, गन्गाई, धिमाल, तजपुरिया

- Source: आदिवासी जनजाति प्रतिष्ठान

कुसुण्डा

गोरखा, कास्की आदिम थलो मानिएको सल्यान, प्यूठान, दाङ, दैलेख र सुर्खेत जिल्लामा जंगली क्षेत्रमा अरु जातिको बस्ती भन्दा अलग ठाउँ हेरेर बसोबास गर्ने यो जाति लोपोन्मुख अवस्था रहेको छ । यो जातिको चालचलन चेपाङहरूको जस्तो छ । यो जातिलाई वनमान्छे वा वनराजा पनि भन्ने गरिन्छ । लोपोन्मुख अवस्थामा रहेको कुसुण्डा जातिको कूल जनसंख्या २०६८ को जनगणनाको तथ्यांक अनुसार जम्मा २७३ मात्र रहेको छ भने आफ्नो मातृभाषा बोल्नेको संख्या जम्मा २८ देखाईएको छ । यिनीहरूको भोट बर्मेली परिवारको आफ्नै भाषा छ । केही कुसुण्डाहरू आफूलाई छन्त्याल भन्दछन् । यिनीहरू अरु थर जाति लेखे गर्दैन । यो जातिको भाषा र संस्कृतिको अवशेष मात्र रहेको छ । यिनीहरू कृषिमा भन्दा गिठ्ठा भ्याकुर खोजेर खान बढी रुचि राख्दछन् । गाई भैंसीको दुध खादैनन् । यिनीहरू प्रकृतिपूजक नै हुन् ।

केही जातजातीको वासस्थान	
- बरामो जाति – गोरखा, धादिङ र मकवानपुर (बोरा - गोधाम)	- सुनुवार – ओखलढुङ्गा, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुली (सुन ढुंगाले हान्ने राम दो सी हो)
- फ्री जाति – काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, मकवानपुर र ललितपुर (कासिमा मल - फ्री पाइन्छ)	- थामी – दोलखा (मेरो हात थामी दो)
- निम्बा – डोल्पा	- दराई – चितवन, तनहु (द राईको चि त) - (दुरा – लमजुङ)
- जिरेल, सुरेल – दोलखा	- चेपाङ (प्रजा) – चितवन, धादिङ, गोरखा, लमजुङ, तनहु (चिम र धा गो तल छ)
- छितारी – उदयपुर	- तजपुरिया, गन्गाई, सतार, धिमाल, राजवंशी, धानुक (राधा सतार त झापा मोरङ गइ,) - झापा, मोरङ
- छन्त्याल- बागलुङ, पाल्पा, दाङ, रुकुम, प्यूठान (छन्त्याल वा पाल्पा गइ दारु प्यू)	- लेप्चा – इलाम, झापा (झापा ले पचा मलाइ)
- राजी - दाङ	
- व्यासी/शौका जाती – दार्चुला (शौदा)	

- याख्या, ल्होमी – संखुवासभा
- ताप्केगोला, वालुङ, थुदाम – ताप्लेजुङ
- हायु – काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, रामेछाप, मकवानपुर (राम का सी हायू गर्छा)
- पहरी – काभ्रेपलाञ्चोक (प्रहरी का का)
- बाह्रगाउँले, तीनगाउँले, छैरोतन, माफाली, ताङ्गे, थकाली – मुस्ताङ

- झागड – झापा देखि पर्सा
- रानाथारु – कञ्चनपुर
- डगौरा थारु – बर्दिया, दाङ
- गुरुङ – कास्की, लमजुङ, गोरखा, मनाङ (मनाङे गोरखेको काल आयो गुरुङ जि)

अन्य –

- आठ पहरिया – धनकुटा
- नट – सर्लाही
- चनारा – गोरखा

- छितारी – उदयपुर
- कुमाल – धादिङ
- गन्धर्व – कास्की

केही जातिका अनौठा चलनहरू

छोरीलाई चिउरी दिने चेपाङको छ बानी
जन्मी सक्दै न्वारान हुन्छ ती व्यासीका नानी
मानिस मर्दा डोल्पो जाति गिद्ध बोलाउने
मनाङ्गले तारो हान्ने खेल खेलाउने

दशैनाच सतारको एउटा नाच छरे
सिरीजात धिमालको प्रमुख चाड अरे
भुयार दार मष्टे पुजा झागडको काम
यदुवंशी पनि भन्छन् यादव हो नाम
मेचे महिलाको भेष डोखना हो नाम
सतारको मुख्य मानिस माजि हडाम

सिउड़ी रूखको पुजा गर्छन मेचे जातिहरू
काठको जुत्ता लगाई पोलो भन्ने गर्छन थारू
बिहे गर्दा कुमालको सन्धि लड्छन् हेर
चेपाङले विहे गर्न टाउको ठोकाएर
रामेछापका थामी जाति विहे मंशीरमा
बाह्रगाउँले केटी भगाई माग्ने गर्छन् क्षमा

लिम्बुहरूकी ईष्ट देवी ईमाङ्सन होनी
मेचेहरूको अर्को नाम होनी वोडो पनि
यार्तुङ हो मुख्य पर्व बाह्रगाउँले जी को
मेरे पछि विहे गर्ने चलन थामीको
हुक्का-हुक्की राजवंशीले मनाउने पर्व
पाल्दोक पर्व मनाउँदै जिरैल गर्छन गर्व

पाल्देन भन्ने कपडा त शेरपिनिले लाछा
मानजन हुन् प्रमुख व्यक्ति दनुवार समाज

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

दुलहीको भोजमा भ्याकुर डोल्पोलाई प्यारो
 राई जातिको विनायो त बजाउनै गाहो
 थरी थरी जातिका थरी थरी भाति
दुवो, ढुङ्गो लिई सपथ खान्छन् लिम्बु जाति

विभिन्न जातजातीसँग सम्बन्धित नाचहरू

- झाम्रे, रोदी, सोरठी र टप्पा नाचलाई
मगर - गुरुङ्ग सँगै नाच्ने मिठा गित गाई।
- मारुनी र कौरा नाच **पाङ्दुरे** दाई
मगरजी त एकलै नाच्छन् आफ्ना गीत गाई।
- तयमचा नाच** अनि **वसन्तलाई हेर**
लाखे नाच मा रमाउँदैछन् दाई नेवारा।
- बाह्रमासे, झुमरा र लठ्ठी नाचलाई
 कटेहर, जटजटिन, तरबार थारु दाई।
- धान नाच अनि च्याब्रुङ नाच नाच्छन् **लिम्बु** दाई
 कर्माधर्मा झाँगड त **चण्डी नाच राई।**
- धिन्तामे -ज्यापु हो है सेलो-तामाङ भाई
 स्याब्रु नाच भोटे, शेर्पा, लोवा, तामाङलाई।

विभिन्न जातजाति र नाँचहरू

जातजाती	नाँचहरू	जातजाती	नाचहरू
लिम्बु	धान नाच, च्याब्रुक नाच	किरात	चण्डी नाच, साकेला नाच, तोसा नाच
सतार	दर्शन नाच	गुरुङ	घाटु नाच, रोदी नाच, सोरठी नाच, पुटपुटे नाच
नेवार/ज्यापु समुदाय	कार्तिक नाच, लाखे नाच, बसन्त नाच, नरसिंहा नाच, धिन्तामे नाच, महाकाली नाच	ब्राह्मण/क्षेत्री	चुङ्का, भजन, बालन नाच, हनुमान
थारु	तरवार नाच, कटेहर नाच, लठ्ठी नाच, बाह्रमासे नाच, हङ्गुवा नाच, छाक्रा नाच, रानी नाच, वडा नाच, सोहोराइ नाच, झुमरा नाच	मगर	मारुनी नाच, कौडा/कौरा नाच, पाङ्दुरे नाच, झाक्री नाच,
मैथली समुदाय	झिझियाँ नाच	दनुवार	सहलेस नाच
कुशवाडिया	फरवा नाच	शेर्पा	पुटुक नाच
माझी	गेहडी, खालो नाच	बौद्धहरुले	चर्या नाच
उराव/किसान	झगु नाच	लेप्चा	दुम्सि, आलोक, तझाम, करयाङकुरुङ नाच

अन्य नाचहरू

◆ लट्ठी नाच/दाण्डिया नाच, वर्की नाच जट जटिन नृत्य, विरहेन चाँचर , चोरखेलिया नाच , रास लिला , कृष्ण लिला, मयुर नाच, महरवा देवी नाच, बाहमासे नाच, हददुङ्वा नाच, ठोकर नाच, जोगिरा नाच, सरु नाच, कठारिया नाच, कटेहर नाच, रानी नृत्य, धुमरा/झुमरा नाच — थारू (वडका नाच — थारू युवती)		
◆ रसधारी, झुमटा, छोकरा, झुर्रा, ठेकरा नाच — थारू		
◆ झिझिया नाच — मैथिली		
◆ बालुन/वालन, भजन गीत संगिनी नाच, हनुमान , चुडका — ब्राह्मण/क्षेत्री		
◆ राजवंशी नाच — राजवंशी		◆ वाँतर नृत्य — बाँतर
◆ स्वौक्या ड्वाङ्ग्या — दमाई		
◆ ढाल नाच — कुमशाल्या		
◆ झपा नाच, हुर्रा नाच, ट्यामकुली नाच, जुयी, वजरै नाच, सरङ्गे नाच — मगर		
◆ गोडही नृत्य — माझी		◆ झांगर, कहार — थारू र राजवंशी
◆ झुम्के नाच — मगर र गुरुङ		◆ जताहा जातिनी नाच — थारू र राजवंशी
◆ मानीरिम्दु नाच — लामा		◆ जाट जटिन — मैथिली
◆ हवेदा, औली — थारू र राजवंशी		
◆ धिमे नाच, धिन्तामे, रुद्रायणी नाच, पुलकिसी नाच, घोडा नाच , जोगी नाच , टाकटुके नाच, लुसी नाच, वाघ नाच , रोपाई नृत्य, रत्यौली नाच, महाकाली नाच — नेवार		
◆ छयाम — शेर्पा		◆ फुटुक नाच — शेर्पा
◆ सामा चकेवा — मैथिली		◆ फारुवाही नाच — यादव
◆ होप्चा नाच, साकेला शिली — राई		◆ भगता नाच — मैथिली
◆ झूँग नाच — उराव		◆ भोटे सेलो नाच — भोटे/शेर्पा
◆ अघौँ नाच — गुरुङ		◆ वाढाडमी नाच — राई
◆ खालो नाच — माझी		◆ सन्थाल/सतार नाच — सतार
◆ छोरखोला नृत्य, वैशाख नृत्य — मेचे		◆ सलहेस नाच — दुसाध र मुसहर
◆ दफू वसुली नाच — चमार		◆ केलाङ नाच, चावुङ नाच — लिम्बू
◆ डोमकछ — मिथिला		◆ रामदल नाच — दनुवार
◆ डोल नफाखर नाच — मेचे		◆ पोयामारी नाच — धिमाल
◆ तावुछेवा नाच, सरस्वती नाच — तामाङ		◆ सौका नाच — सौका
◆ थान नाच — गनगाई		

नाच र नाँचसँग सम्बन्धित ठाउँ

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

■ काँठे नाच — काठमाडौं	■ पचलीभैरव नृत्य — काठमाडौं
■ सौका नाच — दार्चुला	■ लुमडी भद्रकाली नृत्य — काठमाडौं
■ लहरे नाच — डोल्पा	■ चौलो नाच — डडेल्धुरा
■ रुद्रायणी नाच — खोकना	■ पुतला नाच — अछाम
■ भद्रकाली नाच — नासल चोक	■ पैसेरी — डोल्पा
■ झोरा नाच — लमजुङ	■ गौना नृत्य — तराई क्षेत्र
■ देउडा नाच — सुदुर पश्चिम	
■ नवदुर्गा नाच — भक्तपुर	
■ पतुरिया, चगेरा, चफेरा, करहवा, धोविया, वारी, छपका, पवरिया नाच — कपिलवस्तु	

जातजाती, बसोबास स्थल र तिनिहरूका केहि विशेषता

S.N.	जाति	मूख्य बासस्थान रहेको ठाँउ	विशेषताहरू
१.	कुसुण्डा	सल्यान, प्युठान, दैलेख, सुर्खेत	<ul style="list-style-type: none"> ■ तेस्रो सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको जाति (२५३ जना) ■ कुसुण्डा भाषा सबैभन्दा कम बोलिने भाषा (२३ जना) ■ आफुलाई वनको राजा र राउटेलाई रैती मान्ने जाती ■ आफुलाई कुशको वंशज मान्ने
२.	किसान/ उराव	झापा	<ul style="list-style-type: none"> ■ उराव पनि भनिने, बोल्ने भाषा – साद्री भाषा ■ पुरोहितको नाम – बैघा
३.	कुसवाडिया	बाके, बर्दिया	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रकृति पुजा गर्ने, ■ आफुलाई कुश वंशका सन्तान मान्ने ■ कुछवन्दिया समेत भनिने
४.	सुरेल	दोलखा	<ul style="list-style-type: none"> ■ आफुलाई किराँत वंशज मान्ने, ■ पुरोहितलाई नाक्सो भनिने
५.	वनकरिया	मकवानपुर	<ul style="list-style-type: none"> ■ ६ महिना गाउँमा ६ महिना जंगलमा बसोबास गर्ने जाति
६.	राउटे	दाङ, दैलेख, जाजरकोट, सुर्खेत, सल्यान, अछाम, जुम्ला, दार्चुला (फिरन्ते जाति)	<ul style="list-style-type: none"> ■ फिरन्ते जाति, जंगलमा बसोबास गर्ने, खेतिपाति नगर्ने ■ पैसा छोए पाप लाग्छ भन्ने जाति ■ बोल्ने भाषा – खाम्जी - चेपाङ - खाम्ची ■ राउटेको नाइकेलाई – मान बहादुर ■ बस्ने घर – राउटी भनिने ■ कुवाको पानि मात्र खाने, एक ठाउँमा २ महिना भन्दा बढी नबस्ने
७.	झाँगड	झापा देखि पर्सा	<ul style="list-style-type: none"> ■ विवाहमा सिन्दुर साटासाट गर्ने चलन ■ बोल्ने भाषा- मण्डरि वा खडिया (द्रविड भाषा परिवार)
८.	चेपाङ	धादिङ, मकवानपुर	<ul style="list-style-type: none"> ■ बोल्ने भाषा - खाम्ची

		(*चेपाड संग्राहलय – चितवनमा रहेको)	<ul style="list-style-type: none"> पुरोहित – पाँडे आफूलाई प्रजा भन्न रुचाउने जाति विवाह गर्दा दुलाहा दुलहीको ३ पटक जधाउने जाति केटी मान्न जादा – मंगलबार पारेर जाने चलन । छोरीको विवाहमा – चिउरीको बोट उपहार दिने जाति मूख्य चाड - चोनाम
८.	तामाङ	रसुवा, धादिङ, मकवानपुर, काभ्रे, रामेछाप (- तामाङ संग्राहलय- रसुवा)	<ul style="list-style-type: none"> मूख्य नाच – तामाङ सेलो (सेलो) मृत्यु संस्कारमा घेवा गर्दा १०८ बत्ती बाल्ने जाति (१०८ बत्ति बाल्ने चलनलाई ग्याममजा भनिन्छ) तामाङले श्रावण पूर्णिमामा गर्ने पूजा – नारो विवाहमा सिन्दुर प्रथा नभएको जाती मूख्य पर्व –सोनाम ल्होसार कुल देवता – ल्हा बार्षिक क्यालेन्डरलाई– ल्हो भनिने ।
९.	थामी	दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, रामेछाप - मेरा हात थामी दो	<ul style="list-style-type: none"> कुल देवता – विश्वकर्मा छोरा जन्मे ७ दिन छोरी जन्मे ५ दिनमा न्वारन बनाउने जाति मरे पछि विहे गर्ने, (मरेको नाममा चौतारा बनाउने जाति) भोट बर्मेली भाषा परिवारको भाषा बोल्ने
१०.	सुनुवार	रामेछाप, ओखलढुङ्गा सुन ढुंगाले हान्ने राम दोसि हो।	<ul style="list-style-type: none"> धर्म गुरु/पुरोहित – नाक्सो भोट बर्मेली भाषा परिवारको भाषा – कोइच भाषा बोल्ने
११.	दनुवार	सिन्धुली	<ul style="list-style-type: none"> कुल देवता – सहलेस मुख्य नाच – सहलेस नाच विवाहमा दुलाहका बुबा जन्ती नजाने चलन रहेको
१२.	नेवार	उपत्यका वरिपरिका जिल्लाहरुमा	<ul style="list-style-type: none"> बेल बिबाह प्रचलनमा रहेको जाती (इही पुजा) मुख्य जात्रा – गाई जात्रा, इन्द्र जात्रा, विस्केटजात्रा मुख्य चाडपर्व – कुमारी पुजा, म्हपुजा, गठेमंगलन पुजा पुरोहित – देउभाजु/गुभाजु नेवारी भाषा – रञ्जना लिपीमा लेखिने (UNO सदस्यता लागि निवेदन दिएको भाषा)
१३.	सतार (सन्थाल)	झापा, मोरङ, सुनसरी	<ul style="list-style-type: none"> मान्छे मरेपछि कुखुराको चल्ला गाड्ने चलन १२ प्रकारका विवाह गर्ने चलन रहेको जसलाई – वापला भनिने सतार बोल्ने भाषा सन्थाली –आग्नेय भाषा परिवार (आस)

१४.	मेचे	झापा	<ul style="list-style-type: none"> ■ सिउडीको बोटलाई पुजा गर्ने जाती
१५.	माझी	देशै भरिका नदि किनारमा	<ul style="list-style-type: none"> ■ कुल देउता भीमसेन
१६.	राजी	दाङ (दारा)	<ul style="list-style-type: none"> ■ सटही विवाह प्रचलनमा रहेको जाति ■ कुल देउता र देवीलाई – देउती भन्ने चलन
१७.	लिम्बु	पाँचथर	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरोहित – फेदाङ्गा/साम्बा ■ मुख्य नाच – धान नाच, च्याब्रुङ नाच ■ शिव र पार्वतीलाई – पारुहाङ र सुन्निमा नामले पुज्ने ■ विवाहमा जन्ती जादाँ र मलामी जादाँ – बन्दुक पङ्काउने चलन रहको जाती ■ सपथ खादा दुबो र ढङ्गा हातमा लिएर सपथ खाने चलन रहेको
१८.	थारु	तराई तथा भित्री मधेशका जिल्लाहरूमा <ul style="list-style-type: none"> - रानाथारु – कञ्चनपुर - डगौरा थारु – दाङ र बर्दिया 	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरोहित – भर्ता, गुरुवा ■ माघी पर्वलाई नयाँ वर्षका रुपमा मनाउने जाती ■ दाङ जिल्लामा रहेको थारुलाई – डगौरा थारु भनिन्छ । ■ थारु जाती लगाउने काठको चप्पललाई – पोलो भनिन्छ । ■ थारु जातीको प्रमुखलाई – भलमन्सा ■ लास जलाउदा पुरुषलाई घोप्टो र महिलालाई उत्तानो पारेर जलाउने जाती ■ विवाहमा दुलहिलाई विदाई/भिन्त्याउदा गर्दा बत्ती र एक कचौरा विषको प्याला दिने जाती
१९.	कोचे/राजवंशी	झापा	<ul style="list-style-type: none"> ■ बोल्ने भाषा – ताजपरिया ■ विवाह पछि श्रीमतीको घरमा गएर बस्ने चलन ■ प्रकृती पुजा गर्ने चलन
२०.	छन्त्याल	म्यागदी, बागलुङ, पाल्पा, प्यूठान, दाङ (छन्त्याल बा पाल्पा गई दारु प्यू)	<ul style="list-style-type: none"> ■ पुरोहित – भान्जा ■ बोल्ने भाषा – खाम ■ लतार्ने विवाह प्रचलनमा रहेको जाति
२१.	गुरुङ	कास्की, लम्जुङ	<ul style="list-style-type: none"> ■ कोर्ने चित्र – पुराती ■ नाचहरू – घाटु नाच, पुटपुटे र रोदी ■ केटा (छोरा) ले केटीलाई दिने उपहार – छोनाम ■ केटीले केटालाई दिने उपहार – चोनाम ■ मुख्य चाड – तमु ल्होसार
२१.	कुमाल	दोलखा, धादिङ, पर्वत	<ul style="list-style-type: none"> ■ माटाका भाडा बनाउने ■ विवाहमा सम्धि सम्धि लडाई गर्ने जाती
२२.	व्यासी/शौका	दार्चुला	<ul style="list-style-type: none"> ■ प्रमुख चाड – धवला
२३.	दुरा	लम्जुङ (दराई – द राईको चित)	<ul style="list-style-type: none"> ■ छोरा भएमा कुखुराको भाले र छोरी भएमा पोथी काटेर न्वारन गर्ने चलन छ

			<ul style="list-style-type: none"> ■ यिनीहरूमा छेलो हान्ने खेल निकै लोकप्रिय छ । ■
२४.	धिमाल	झापा र मोरङ	<ul style="list-style-type: none"> ■ मधेश/तराईको लिम्बु पनि भनिन्छ । ■ आफूलाई यदुवंश मान्ने जाति।
२५.	लेप्चा	झापा र इलाम	<ul style="list-style-type: none"> ■ कञ्चनजंघालाई कुन देवता मानेर पुज्ने जाति ■ मृत शरिर गाड्दा शिर कञ्चनजंघा हिमाल तिर पारेर गाड्ने जाति ■ ६ महिना दुलहि को घर बस्ने जाति

जातजाति र तिनिहरूको पुरोहितहरू

क्रस	जाति	पुरोहित	क्रस	जाति	पुरोहित
१.	क्षेत्री	पण्डित / ब्राह्मण	११.	लिम्बु	फेदाङ्गा/साम्बा
२.	मगर	भुषाल	१२.	तामाङ	लामा, बोपो
३.	थारु	भर्ता, गुरुवा	१३.	मेचे	दिउसी
४.	नेवार	गुभाजु / देउभाजु	१४.	किसान	बैघा
५.	चेपाङ	पाँडे	१५.	थामी, वनकरिया	झाक्रि
६.	राई	डोपा	१६.	दौरे	गुराउ
७.	गुरुङ	ध्याब्रे	१७.	धिमाल	वाराङ
८.	छन्त्याल	भान्जा	१८.	थकाली	ढोम
९.	सुनुवार	नासो	१९.	वोटे, वादि	ज्वाई/भान्जा
१०.	सुरेल/जिरेल	नाक्सो	२०.	पहरी	थकाली

सूत्र:- बाहुन/क्षेत्रीको पपु राङोले ध्याब्रे गुरुङकी नासु शालीलाई सुनुवारसँग नासो बोकाई गुनेलाई लाताले चेपाँ पारेछ।

बस्तुगत प्रश्नोत्तर

- कौरा र मारुनी नाच कुन जातिमा प्रचलित छ ? - मगर (२०६८, लो.से.आ.)
- किसान जातिलाई अर्को के नामले पनि चिनिन्छ ? - उराव (२०७२, लो.से.आ.)
- उधौली र उभौली कुन जातीको महत्वपूर्ण सांस्कृतिक पर्व हो ? - किराँत जाती (२०७०, लो.से.आ.)
- बाह्रमासे नाँच कुन जातिको प्रसिद्ध नृत्य हो ? थारु (लो. से.आ. २०७०)
- सुरेल जातिको बसोबास मुख्यतः कुन जिल्लामा छ ? दोलखा (२०७१, लो.से.आ.)
- जाति व्यवस्थाको वर्णन कुन वेदमा गरिएको छ ? ऋग्वेद (२०७०, लो.से.आ.)
- सिउडीको रुखलाई पुजा गर्ने जाति कुन हो ? मेचे (२०७२, लो.से.आ.)
- छठ पर्व मनाउने नेपालको प्रमुख समुदाय कुन हो ? मैथली (२०७१, लो.से.आ.)
- ल्होमी जातिको मुख्य वसोवास संखुवासभा तथा थामी, जिरेल, सुरेल जातिको वसोवास दोलखा जिल्लामा छ भने, लेप्चा जातिको वसोवास स्थल कुन जिल्लालाई मानिन्छ ? इलाम (२०७२, लो.से.आ.)
- चण्डी पूजा कुन जातिमा प्रचलित छ ? राई (२०७१, लो.से.आ.)
- चिउरीको वोट दाइजो दिने चलन कुन जातिमा छ ? **चेपाङ**

12. राउटे, किसान, मेचे, जनजातिहरू कुन समूह अन्तर्गत पर्दछन् ? - लोपोन्मुख समूह
13. जिरेल, छन्त्याल जनजाति कुन समूह अन्तर्गत पर्दछन् ? - सुविधा वञ्चित
14. नेपालको पहिलो जातिय सङ्ग्रहालय काठमाडौँको कुन ठाउँमा छ ? - भृकुटीमण्डप
15. वि.सं. २०७८ सालको जनगणना अनुसार सबैभन्दा सबैभन्दा बढी संख्यामा रहेको जनजाति कुन हो ? - मगर
16. हालसम्म नेपालको कुन जिल्लालाई कमलरी मुक्त जिल्ला घोषणा गरिएको छ ? - दाङ
17. नेपाललाई छुवाछुत मुक्त देश घोषणा कहिले गरिएको हो ? - वि.सं. २०६३ जेठ २१ गते
18. राई, लिम्बु, छन्त्याल, जिरेल जस्ता जनजातिहरू कुन समूहमा पर्दछन् ? - सुविधा वञ्चित
19. जोडा मिलाउ ।

क) लोपोन्मुख	१) १५
ख) अतिसीमान्तकृत	२) २१
ग) सीमान्तकृत	३) १२
घ) सुविधाबाट वञ्चित	४) १०

a. उत्तर : क-४, ख-३, ग-२, घ-१
20. भाँडे संक्रान्ति नाच कुन जिल्लामा कसले मनाउने पर्व हो ? - बझाङ, बादी

- बझाङ —सीमान्तकृत बादी समुदायमा 'भाँडे' संक्रान्ति पर्वको रौनक सुरु भएको छ । यो बादी समुदायको ठूलो चाड हो । भदौ महिनाको संक्रान्तिलाई जिल्लाका अन्य समुदायले गावे संक्रान्ति पर्वका रूपमा एक दिन मनाउँछन् । सुदूरपश्चिमका अन्य जिल्लामा यो पर्वलाई 'ओल्के' संक्रान्तिका रूपमा धुमधामसँग मनाउने गरेका छन् ।
21. महिलाको लासलाई तेल लगाएर गाड्न लैजाने चलन कुन जातिमा छ ? - धिमाल
22. सतार जातिका महिलाहरूले लगाउने पारम्परिक पोशाकलाई के भनिन्छ ? - पालाहान्द
23. चेपाङ्ग जातीको विकासका लागि कुन कार्यक्रम ल्याईएको थियो ? प्रजा विकास कार्यक्रम
24. चिउरीको वोट दाइजो दिने चलन कुन जातिमा छ ? - चेपाङ
25. अति गरिब जातिका रूपमा चिनिने जाति कुन हो ? - मुसहर
26. पाल्की बोक्ने जात भन्नाले कुन जातिलाई जनाउँछ ? - झाँगड
27. जि डग केसँग सम्बन्धित छ ? - चेपाङ वस्ती
28. जतिसुकै गरिब भए पनि मर्नेको नामबाट चौतारी बनाउनु पर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - थामी
29. विवाह गर्दा केटा र केटी पक्षका सम्धी सम्धी लडाईँ गर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - कुमाल
30. सतारको मुख्य मानिसलाई के भनिन्छ ? - माजि हडाम
31. मरेपछि पनि विवाह गर्ने अनौठो चलन कुन जातिमा रहेको छ ? - थामी
32. मृत्यु भएमा बाँदर मार्ने जालमा राखेर गाड्ने प्रचलन कुन जातिमा छ ? - राउटे
33. नेपाल सरकारद्वारा सूचीकृत ५९ जनजाति मध्ये साक्षरता दर, गाँस, आवास, पेशा, भाषा, जनसंख्याको आकार आदिको आधारमा कति भागमा वर्गीकरण गरिएको छ ? - ५
34. राउटे, कुसुण्डा, लेप्चा, वनकरिया, सुरेल जस्ता जातिहरू कुन समूहमा पर्दछन् ? - लोपोन्मुख समुह
35. पैसा छोए पाप लाग्छ भन्ने विश्वास कुन जातिमा पाइन्छ ? - राउटे
36. खाम्ची भाषा कुन जातिले बोल्ने भाषा हो ? चेपाङ (राउटे – खाम्जी)
37. राउटेहरूको नाइकेलाई के भनिन्छ ? - मानबहादुर
38. आदिवासी जनजाति महासंघ अर्थान आ.ज. उ. प्र. ऐन, २०५८ का अनुसार लोपोन्मुख जातिको संख्या कति रहेको छ ? - १०
39. नेपाल सरकारद्वारा सूचीकृत आदिवासी जनजाति मध्ये १२ जनजाति अतिसीमान्तकृत समूह तथा २१ जनजाति सीमान्तकृतमा पर्छन् भने कति जनजाति सुविधा वञ्चितमा पर्छन् ? - १५
40. हिमाली क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जनजातीमध्ये उन्नत समूहमा पर्ने जनजाती कुन हो ?- थकाली
41. ल्होमान्थाङ्ग क्षेत्रका बासिन्दालाई के नामले चिनिन्छ ? - लोवा
42. मृत्यु संस्कार गर्दा १०८ बत्ती बाल्ने कार्य गर्ने जाति कुन हो ? - तामाङ
43. कुन जातिले सपथ खाँदा दुबो र दुङ्गो लिएर सपथ खाने चलन छ ? - लिम्बु

44. झाप्रे नाच कुन जातिमा प्रचलित नृत्य हो ? - गुरुङ
45. रिम्पुदिनी नाच कुन जातिको प्रसिद्ध नाच हो ? - शेर्पा
46. गेहडी नाच कुन जातिको प्रसिद्ध नाच हो ? -माझी
47. दोचा कुन क्षेत्रका मानिसले लगाउने पोसाक हो ?- हिमाली
48. शेर्पा जातिका मानिसहरूले कुन धर्म मान्छन् ? - बौद्ध
49. “सेलो” कुन जातिसँग सम्बन्धित छ ? - तामाङ
50. बहुपति प्रथा कुन जातिमा रहेको छ ? - शेर्पा
51. च्याब्रुङ्ग नाच र धान नाचलाई पर्वका रूपमा मनाउने जाति कुन हो ? - लिम्बु
52. हिमाली भेगमा बस्ने जातिले लगाउने परम्परा जुतालाई दोचा भनिन्छ भने थामि जातिले लगाउने काठको जुतालाई के भनिन्छ ? - पोलो
- 53. पूर्वका मानिस भनेर नेपालका कुन जातिलाई चिनिन्छ ? - शेर्पा**
54. शेर्पा जातिको मुल थलो कहाँ रहेको छ ? - सोलुखुम्बु
- 55. विवाहमा जन्ती जाँदा तथा मलामी अगाडि वन्दुक पङ्काउने चलन कुन जातिमा रहेको छ ? लिम्बु**
56. तराई क्षेत्रमा वसोवास गर्ने आदिवासी जनजातीमध्ये लोपोन्मुख समूह अन्तर्गतका जनजाति कुन-कुन हुन् ? किसान र मेचे
57. लट्ठी नाच नेपालको कुन जातिमा प्रचलित छ ? - थारु जाति
58. चुरौटी भाषा बोल्ने समुदाय कुन हो ? - मुसलमान
59. वडादशैं आसपास “साखिया नाच” कसले नाच्ने गर्दछ ? - पश्चिम तराईका थारु
60. भर्ना कुन जातिको पूरोहित हो ? - थारु
61. दराई आदिवासी जनजाति कुन समूह अन्तर्गत पर्दछ ? - सीमान्तकृत
62. नेपालमा नेपाली भाषापछि सबैभन्दा बढी बोलिने भाषा कुन हो ? - मैथिली
- 63. मधेशको लिम्बु भन्नाले कुन जातिलाई बुझाउँछ ? - धिमाल**
64. तराईका मैथिलीवासी समुदायको सबै भन्दा ठूलो छठ पर्वमा कुन भगवानको उपासना गरिन्छ ? - सूर्य
65. कर्मा धर्मा नाच कुन जातिमा नाचिन्छ ? - झाङ
66. प्रसादका रूपमा ‘ठेकुवा, भुसुवा’ जस्ता परिकार मूलतः कुन चाड विशेषमा खाने खाद्य परिकार हुन् ? - छठ
67. कुलुङ जातिले मकालु हिमाललाई के भन्दछ ? - सेसेलुङ
- 68. मौरी वाजा कुन जातीको परम्परागत वाजा हो ? - छन्याल**
69. गुरुङ जातिको घरको भित्तामा कोरिने एक प्रकारको भित्ते चित्रलाई के भनिन्छ ? - पूराती चित्र
- 70. किराँत समुदायको वेदलाई के भनिन्छ ? - मुन्धुम**
71. झिझिया नाँच कुन जातिमा प्रचलित छ ? - मैथिली
72. लाकोल जातिको मुख्य बसोबास कहाँ हो ?- बैतडी
73. आदिवासि जनजाति उत्थान प्रतिष्ठान ऐन, २०५९ अनुसार सुविधा वन्चित जनजाति कति रहको छन् ? - १५ जाति
74. छोक्रा नाच कुन समुदायको नाच हो ? - थारु
75. मधौटा नाच कुन समुदायको प्रसिद्ध नाच हो ? - थारु
76. शेर्पा जातिका महिलाले लगाउने परम्परागत पोशाकलाई के भनिन्छ ? - पांगलेन
77. पाल्की बोक्ने जात भनेर कुन जातिलाई चिनिन्छ ? - झाँङ
- 78. किसान जातिलाई अर्को के नामले पनि चिनिन्छ ? - उराव (२०७२, लो.से.आ.)**
79. नेपालमा आदिवासी/जनजातिमध्ये चेपाङ जनजाति तलको कुन वर्गीकरणमा पर्दछ ? - अति सीमान्तकृत समूह
80. तामाङ जातिको मृत्यु संस्कारलाई के भनिन्छ ? - धेवा
81. चमार जातिका महिलालाई के भनिन्छ ? - चमैन
82. कुन जातिले बाहा पर्वलाई फूलको उत्सवको रूपमा मनाउँछन् ? - सतार
83. मगर जातिमा रहेको छोरी बेच्ने चलन तथा भाउजू, सानिमा व्यहोर्ने चलनमथि प्रतिबन्ध कसले लगाएका हुन् ? - भीमसेन थापा

84. मंगलबारका दिन केटी मान्ने र मंगलबार नै जन्ती जाने जाति कुन हो ? - चेपाङ
85. चण्डीनाचमा नाच्ने तरिकालाई के भनिन्छ ? - शिली
86. बाह्रगाउँलेको मुख्य बसोबास क्षेत्र कुन हो ? - मुस्ताङ
87. चनारा जातिको मुख्य बसोबास स्थल कुन हो ? - गोरखा
88. जाती पर्व कुन जातीले मनाउने पर्व हो ? धिमाल
89. बन्चरोले दारी काट्ने जातिको रूपमा आफूलाई चिनाउने जाति कुन हो ? - राउटे
90. डोल्पा जिल्लाका तराली मगरहरूले बोल्ने भाषालाई के भनिन्छ ? - काइके
91. सतारहरूको मुख्य देवताको नाम के हो ? - ठाकुर
92. जिर्पा भन्नाले कुन जातीलाई बुझिन्छ ? - जिरेल
93. चेपाङ जातिलाई अर्को कुन नामले पनि चिनिन्छ ? - प्रजा
94. तीन दिन लगाएर लास जलाउने चलन नेपालको कुन जातीको मृत्यु संस्कार हो ? - दनुवार
95. जिरेल जातीको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - नाक्सो
96. विश्व आदिवासी जनजाति दिवस कहिले मनाइन्छ ? - August 9
97. धिमालहरूको प्रमुखलाई के भनिन्छ ? - देउनिया
98. राई जातिले वर्षमा कतिपटक चण्डी नाच नाच्दछन् ? - २ पटक
99. दसैं नाँच कुन जातिले नाच्दछन् ? - सतार
100. तारो हान्ने प्रतियोगिता कुन जातिमा छ ? - मनाङ्गे
101. पैसा छोए पाप लाग्छ भन्ने विश्वास गर्ने जाति कुन हो ? - राउटे
102. थकाली जातिको मूल बसोबास स्थल कहाँ हो ? - मुस्ताङको थाकखोला
103. लेप्चा जातिको मुख्य बासस्थान कहाँ हो ? झापा, इलाम
104. जनजाति संग्रालय कहाँ रहेको छ ? - कीर्तिपुर
105. कौरा र मारुनी नाच कुन जातिमा प्रचलित छ ? - मगर (२०६८, लो.से.आ.)
106. छन्त्याल जातिको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - भान्जा
107. लिम्बु जातिको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - फेदाङ्वा
108. तामाङ जातिको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - लामा
109. राई जातिको लोकप्रिय बाजा कुन हो ? - बिनायो
110. महाकाली नाच कुन जातीसँग सम्बन्धित छ ? - ज्यापु
111. पाथिभरा पुजा कुन जातिसँग सम्बन्धित छ ? - जिरेल
112. विवाहमा सिन्दुर साटासाट गर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - झाँगड
113. माघी, सुखरात्री र सिरुवा पर्व कुन जातिका मुख्य चाडपर्व हुन् ? - थारु
114. टूहोटे पर्व कुन जातिले मनाउछन् ? - गुरुङ
115. लोपोन्मुख कुसुण्डा जातिबाट पहिलो पटक नागरिकता पाउने को हुन् ? - राजामामा
116. सिरुवा पर्व राजवंशी जातिसँग सम्बन्धित छ भने माघी पर्व कुन जातिसँग सम्बन्धी छ ? - थारु
117. कञ्चनजंघा हिमाललाई इष्टदेवता मान्ने जाति कुन हो ? - लेप्चा
118. विवाहमा दुलाहाका साथ कालो छाता अनिवार्य हुनुपर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - राई
119. ससुरा मर्दा वुहारी समेत विधवा हुने चलन कुन जातिमा छ ? - सतार
120. मंसिर महिनामा मात्र विवाह गर्ने अनौठो चलन कुन जातिमा छ ? - थामी
121. ल्होमीहरूको गाउँको मुखियालाई पिम्बु भनिन्छ भने गुरुङ समुदायको मुख्य मानिसलाई के भनिन्छ ? - चिवा
122. मिजार कुन जातिको मुख्य मानिसलाई भनिन्छ ? - माझी
123. महाकाली नाँच ज्यापु जातिसँग सम्बन्धित छ भने, सरस्वती नाँच कुन जातिसँग सम्बन्धित छ ? - तामाङ
124. “इही” शब्दले केलाई जनाउँदछ ? - नेवार जातिको वेल विवाह
125. छेलो हान्ने प्रतियोगितालाई पर्वको रूपमा मनाउने दुरा जातिको मुख्य बसोबास स्थल कुन हो ? - लमजुङको दुरा डाडा

126. कुन जातिको विवाहमा सिन्दुर प्रथा छैन ? - तामाङ
127. चेपाङको मुख्य चाडलाई के भनिन्छ ? - चोनाम
128. कारभोटे भनेर कुन जातिलाई चिनिन्छ ? - ल्होमी
129. व्यासी जातिको प्रमुख चाडलाई के भनिन्छ ? - धबला
130. पहरी जाति नेपालको कुन ठाउँमा वसोवास गर्दछन् जुन मातृसत्तात्मक पारिवारिक ढाँचा छ ? - काभ्रेपलान्चोक
131. दोस्रो विवाह गरेको लोग्नेले घर छाड्नुपर्ने प्रचलन कुन जातिमा छ ? - ल्होमी
132. हायु जातिको मुख्य थलो कुन हो ? रामेछाप, काभ्रे, सिन्धुली
133. विवाह गर्दा केटीको अपहरण गर्ने चलन कुन जातिमा रहेको छ ? - पुनेल
134. पुरुषको लाशलाई सेतो कपडाले र स्वास्नी मानिसको लाशलाई रातो कपडाले कात्रो वेर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - गुरुङ
135. छोरी ज्वाइले अंश पाउने प्रथा कुन जातिमा छ ? - मतवाली क्षेत्री
136. उराव भनेर समेत चिनिने जाति कुन हो ? - किसान (२०७२, लो.से.आ.)
137. व्यासी जातिको मुख्य वसोवास स्थल कहाँ हो ? - दार्चुला
138. उधौली र उभौली कुन जातीको महत्वपूर्ण सांस्कृतिक पर्व हो ? - किराँत जाती (२०७०, लो.से.आ.)
139. पुरुषको लाश घोटो तथा महिलाको उत्तानो पारेर गाड्ने चलन कुन जातिमा छ ? - थारु
140. कुन जातिलाई वोडो नामले पनि चिनिन्छ ? - मेचे
141. सुपारी विवाहको प्रचलन कुन जातिमा रहेको छ ? - धिमाल
142. बच्चाको नाइटो झरेको दिन सुत्केरी चोख्याउने र न्वारान गर्ने जाति कुन हो ? - धिमाल
143. बाहुमासे नाँच कुन जातिको प्रसिद्ध नृत्य हो ? - थारु (लो. से.आ. २०७०)
144. ल्होमी जातिको मुख्य वसोवास संखुवासभा तथा थामी, जिरेल, सुरेल जातिको वसोवास दोलखा जिल्लामा छ भने, लेप्चा जातिको वसोवास स्थल कुन जिल्लालाई मानिन्छ ? - इलाम
145. दुलाहा विरामी पुरेपनि हतियार प्रतिनिधि पठाइ विवाह सम्पन्न गर्ने चलन थारु जातिमा छ भने, विहेपछि दुलहीलाई विदाइ गर्दा बत्ती र विष्को प्याला दिने चलन कुन जातिमा रहेको छ ? - थारु
146. सिउडीको रुखलाई पुजा गर्ने जाति कुन हो ? - मेचे
147. गन्गाइ जातिलाई के भनेर पनि चिनिन्छ ? - मण्डल
148. धुलेल जातिको इष्टदेवतालाई के भनिन्छ ? - लाँगा
149. बिजुलाङ्गो कुन जातिको कुल देवता हो ? - गन्धर्व
150. जाति व्यवस्थाको वर्णन कुन वेदमा गरिएको छ ? - ऋग्वेद
151. लिम्बुको पूरोहितलाई फेदाङवा वा साम्वा भनिन्छ भने, राईको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - डोपा
152. गुरुङ समुदायको मुख्य मानिसलाई चिवा भनिन्छ भने थारुको गाउँ प्रमुखलाई के भनिन्छ ? - भलभन्सा
153. गुरुङको पूरोहितलाई ध्याब्रे भनिन्छ भने, सुनुवारको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - नासो
154. जनैपुर्णिमाका दिन भ्यागुतालाई भात खुवाउने चलन कुन जातिमा विद्यमान छ ? - नेवार
155. चेपाङको पूरोहितलाई के भनिन्छ ? - पाँडे
156. उधौली र उभौली गरी वर्षको २ पटक मनाइने साकेलादी अर्थात चण्डीनाच कुन जाति विशेषको नाच हो ? - राई
157. दाङ जिल्लामा बस्ने थारुलाई डंगारौ थारु भनिन्छ भने, थारुहरूमा उच्च जातको थारु केलालाई मानिन्छ ? - राना
158. झागडहरूको झगडा मिलाउने व्यक्तिलाई के भनिन्छ ? - भाइजन
159. मृत्यु संस्कारमा १०८ वटा वत्ती वान्ने कार्य (याम्जा) कुन जातिमा छ ? - तामाङ
160. विवाह हुनु दुई हप्ता अगावै दुलाहालाई दुई हात खुट्टा र घाटीमा समेत दाम्लोले बाधेर आफ्नो भाषामा कुटुम्बद्वारा उपदेश दिने चलन कुन जातिमा रहेको छ ? - माझी
161. वेहुली भिज्याउँदा ढोकामा भाले काटी सो माथी कुल्च्चाई भित्र्याउने चलन मगर जातिमा छ भने, बेहुलालाई कालो मोसो दली जन्तीको स्वागत गर्ने चलन कुन जातिमा छ ? - राजवंशी
162. थारु जातिका मानिसले घरको भित्ता कलात्मक रूपमा चित्र कोर्ने शैलीलाई के भनिन्छ ? - मोखा
163. विवाहपश्चात लोम्ने नै स्वास्नीको घरमा गई बस्ने चलन कुन जातिमा छ ? - मेचे

164. चोरखेलिया नाच, वारामासे र वडका नाच, रानी नाच, कटेहर नाच, जरजटिनी नाच, लढ्ठी नाच, चाचर नाच, धुमरा नाच आदि कुन जातिका नृत्य हुन् ? - जाति
165. नेपाल सरकारले कहिलेदेखि कम्पैया मुक्तिको घोषणा गरेको हो ? वि.स. २०५७ श्रावण २
166. नेपालमा आदिबासि जनजाती राष्ट्रिय प्रतिष्ठानको स्थापना कहिले भयो ? बि.सं. २०५८
167. आदिवासी, जनजाती उत्थान गर्न नेपाल सरकारबाट स्थापना गरिएको संस्थाको नाम के हो ? आदिवासी, जनजाती उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान

भाषा

- ✓ भाषा अभिव्यक्तिको माध्यम हो ।
- ✓ विश्वमा करिव ६००० को संख्यामा भाषाहरु रहेका छन् भने राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ बमोजिम नेपालमा १२४ भाषा रहेका थिए ।
- ✓ नेपाली भाषाको उत्पत्ति – जुम्लाको सिन्जाबाट (कर्णाली)
- ✓ नेपाली भाषाको जननी भाषा – संस्कृत भाषा
- ✓ भाषाको आधारमा सबैभन्दा बढी भाषा भएको देशको संख्याको आधारमा नेपाल – १६ औं स्थानमा पर्दछ ।
- ✓ नेपाली भाषा विश्वमा सबैभन्दा बढी बोलिने भाषामा – ३८ औं स्थानमा पर्दछ ।
- ✓ नेपाली भाषाको विकासक्रम लाई ३ कालमा विभाजन गरिएको छ ।
 - प्राचिनकाल – ११ औं - १५ औं शताब्दी (अभिलेख काल पनि भनिन्छ ।), वि.स. १०४० – १५४९ सम्म
 - माध्यामिक/मध्य काल – १६ औं - १८ औं शताब्दी सम्मको काल ।
 - आधुनिक काल – वि.स. १९५८ हालसम्म (गोरखा पत्रको प्रकाशन पछिको समय)
- ✓ नेपाली भाषालाई भारतको संविधानका आठौं अनुसूचिमा समावेश गरिएको छ । सन १९९२ अगष्ट २० मा (नेपाली मिति २०४९ भाद्र ४ गते) भारतिय संविधानको ७७ औं संशोधन द्वारा।
- ✓ नेपालको सबैभन्दा पुरानो लिपि – ब्राम्ही लिपी
- ✓ नेपालको संविधानमा भाषा सम्बन्धि व्यवस्था
 - ६. राष्ट्रभाषा: नेपालमा बोलिने सबै मातृभाषाहरु राष्ट्रभाषा हुन् ।
 - ७. सरकारी कामकाजको भाषा:
 - (१) देवनागरी लिपिमा लेखिने नेपाली भाषा नेपालको सरकारी कामकाजको भाषा हुनेछ ।
 - (२) नेपाली भाषाका अतिरिक्त प्रदेशले आफ्नो प्रदेशभित्र बहुसंख्यक जनताले बोल्ने एक वा एकभन्दा बढी अन्य राष्ट्रभाषालाई प्रदेश कानून बमोजिम प्रदेशको सरकारी कामकाजको भाषा निर्धारण गर्न सक्नेछ ।
 - (३) भाषा सम्बन्धी अन्य कुरा भाषा आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।
- ✓ सरकारी कार्यालयमा साइन बोर्ड नेपाली भाषामा राख्ने निर्णय वि.स. २०१८ जेठ १९ वाट आएको
- ✓ वि.स. २०१० वैशाख ३० गते देखि त्रिभुवन विश्वविद्यालयले नेपाली भाषालाई परिक्षाको माध्यम बनाइएको हो ।
- ✓ देवनागरिक लिपिमा लेखिएको नेपाली भाषालाई राष्ट्रभाषाको मान्यता प्रदान गरेको संविधान नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७
- ✓ वर्तमान संविधानको धारा २८७ मा भाषा आयोगको गठन ।
- ✓ नेपाली भाषाको पहिलो पत्रिका गोरखा भारत जीवन हो । वि.स. १९४३ मा भारतको बनारसमा मोतिराम भट्टको सम्पादनमा छापिएको थियो ।
- ✓ नेपालमा छापिएको पहिलो पत्रिका सुधासागर हो ।
- ✓ नेपाली भाषा भारोपेली भाषा परिवारको तत्सम वर्ग भित्र पर्दछ ।

- ✓ अन्तराष्ट्रिय मातृभाषा दिवस कहिले मनाईन्छ – February 21
- ✓ संसारको सबैभन्दा कम शब्द भएको भाषा – इटालियन
- ✓ सबैभन्दा बढी वर्णमालाको संख्या: चाइनिज (१०००)

नेपालले UNO को सदस्य हुदा – रज्जना लिपिमा लेखिएको नेपाल भाषा निवेदन पठाको थियो ।

नेपालको २०६८ र ०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार नेपालमा बोलिने प्रमुख १० मातृभाषाहरु

नोट- ने मै भो था ता – नेपाली, मैथली, भोजपुरी, थारु, तामाङ (नेपाली मै भोज थारुले तामाङनी पढाइयो।)

बअ नेम डो

क्र.स.	भाषा (०६८ अनुसार)	जनसंख्या (%)	भाषा (०७८ अनुसार)	जनसंख्या (%)
१.	नेपाली	44.6	नेपाली (नेपालीमा ४ मा ४ जोडे ८ हुन्छ)	44.86
२.	मैथली	11.7	मैथली म ११ कक्षा ० अंक ले पास भए।	11.05
3.	भोजपुरी	6	भोजपुरी (६ मा २ पुरी खाए ४ बाकि रहे)	6.24
4.	थारु	5.8	थारु (थारु ५ रूपे भारु - ५.८८)	5.88
5.	तामाङ	5.1	तामाङ – ४.८८	4.88
6.	नेवार	3.2	बज्जिका	3.89
7.	मगर	3	अवधि	2.96
8.	बज्जिका	3	नेवारी	2.96
9.	डोटेली	3	मगर	2.78
10.	उर्दु	2.6	डोटेली	1.7

२०७८ अनुसार नेपालमा कम बोलिने १० मातृभाषाहरु कुव साहस

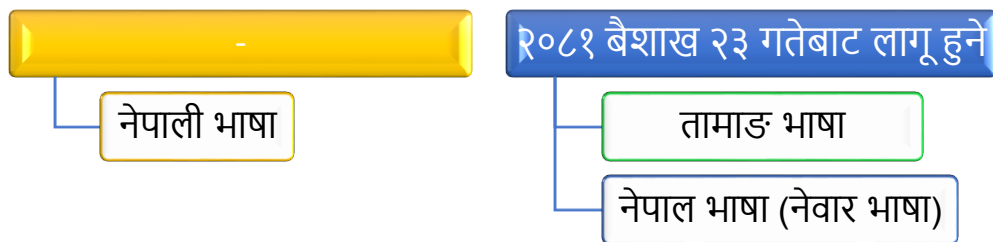
मातृभाषा	कुसुण्डा	बनकरिया	साम	हरियाणवी	सधानी	खरिया	मलपाण्डे	सुरेल	बेल्हारे	फाङ्गुआली
जनसंख्या (जनामा)	23	86	106	114	112	122	161	174	177	247

2068 अनुसार कम जनसंख्या भएका ५ जनजाति (कुनुरा कलो)

जनजाति	कुसुण्डा	नुराड	राउटे	कलार	ल्होमी
जनसंख्या (जनामा)	273	278	618	1077	1153

बागमती प्रदेशका सरकारी भाषा

- ◆ बागमती प्रदेशले नेपाली भाषाको अलवा

◆ भाषाको आयोगले २०७३ भदौ २३ गठित आयोगले पाँच वर्ष भित्र सरकारी कामकाजका भाषा सिफारिस गर्ने मुख्य कार्यादेश पाएको/

प्रदेश	सरकारी कामकाजका भाषा सिफारिस	मान्यता
कोशी प्रदेश	मैथली, लिम्बु - मैलि	
मधेश प्रदेश	मैथली, भोजपुरी, बज्जिका - मैभोव	
बागमती प्रदेश	तामाङ, नेवार (नेपाल भाषा) - नेता	२०८१ बैशाख २३
गण्डकी प्रदेश	मगर, गुरुङ, भोजपुरी - गुमभो	
लुम्बिनी प्रदेश	थारु, अवधी - अथा	
कर्णाली प्रदेश	मगर - कम	
सुदूरपश्चिम प्रदेश	डोटेली, थारु - थाडो	

विश्वमा ४ प्रकारका भाषा बोलिन्छन् ।

१. भारोपेली भाषापरिवार:

- ✓ विश्वमा बहुसंख्यकले प्रयोग गर्ने भाषा परिवार भारोपेली भाषा परिवार हो ।
- ✓ सतम र केन्तुम गरी दुई वर्गमा विभाजित
- ✓ यो परिवारको भाषा बोल्ने मानिस नेपालमा ८२.०६%
- ✓ यो भाषा भारत देखि युरोप सम्म फैलिएको छ ।
- ✓ अंग्रेजी, हिन्दि, फेन्च, जर्मन, रसियन, स्पेनिश आदी यसै भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछन्।
- ✓ यसमा नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, थारु, अवधि, राजवंशी, दनुवार, दर, कुमाल, चुरेटी, बोटे, हिन्दी, उर्दु, मारवाडी, माझी, बज्जिका, अगिका, उडिसा, आसामी, सिन्धि, मगही आदी पर्दछन् ।
- ✓ नेपालमा पनि सबैभन्दा बढि बोलिने भाषा परिवार यहि हो

२. भोट बर्मेली भाषा परिवार

- ✓ विश्वमा भारोपेली भाषा परिवार पछिको दोस्रो सबैभन्दा बढि बोलने भाषा यही भाषापरिवार हो
- ✓ मुख्य क्षेत्र चिन र तिब्बत
- ✓ नेपालमा १७.४६% ले बोल्ने
- ✓ नेपालमा पनि भारोपेली भाषा परिवार पछिको सबैभन्दा बढि बोलने भाषा यही भाषापरिवार हो ।
- ✓ मंगोल मुलका जातिले बोल्ने भाषा ।
- ✓ कोरियन, जापानिज, चाइनिज, मंगोलियन, आदि यही भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछन् ।
- ✓ शेपा, लिम्बु, व्यासी, तामाङ, मगर, गुरुङ, नेवारी, लेप्चा राई किराति, थामी, सुनुवार, थकाली, राजी, चेपाङ, जिरेल, हाय, मेचे, दुरा, खाम, कुसुण्डा, मनाङ्गी, पहरी, राउटे, धिमाल आदि यो भाषापरिवार अन्तर्गत पर्दछन्।
- ✓ कुसुण्डाको संख्या २५३ भएपनि भाषा बोल्ने संख्या २३ मात्र रहेको ।

३. द्रविड भाषा परिवार

- ✓ विश्वकै चौथो ठुलो भाषा परिवार
- ✓ मुख्य क्षेत्र भारतको तामिलनाडु र श्रीलंका
- ✓ नेपालमा झांगड वा धांगड (दध)
- ✓ नेपालमा द्रविण भाषा परिवारमा पर्ने एकमात्र भाषा झांगड हो ।

४. आग्नेय भाषा परिवार :

- ✓ विश्वकै तेस्रो ठुलो भाषा परिवार मुख्य क्षेत्र: दक्षिण पूर्वि एसिया
- ✓ नेपालमा सतार वा सन्थाल भाषा यस भाषा परिवार, पर्दछ ।
- ✓ सतार जातीलाई सन्थाल पनि भनिन्छ (आस)
- ✓ यिनीहरु झापा, मोरङ, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, महोत्तरी लगायतका जिल्लाहरुमा बसोवास गर्दछन्।
- ✓ नेपालमा सबैभन्दा कम जनसंख्याले बोल्ने भाषा परिवार

भाषा परिवार	भाषाहरु	थप जानकारी
भारोपेली	नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, अवधि, थारु, राजवंशी, दनुवारी, माझी, बोटे, दैरे, कुमाल, चुरेटी, माडवारी, उर्दू।	<ul style="list-style-type: none"> ✓ विश्वमा बहुसंख्यकले प्रयोग गर्ने भाषा परिवार भारोपेली भाषा परिवार हो । ✓ सतम र केन्तुम गरी दुई वर्गमा विभाजित ✓ यो परिवारको भाषा बोल्ने मानिस नेपालमा ८२.०६% ✓ यो भाषा भारत देखि युरोप सम्म फैलिएको छ । ✓ अंग्रेजी, हिन्दि, फेन्च, जर्मन, रसियन, स्पेनिश आदी यसै भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछन्। ✓ यसमा नेपाली, मैथिली, भोजपुरी, थारु, अवधि, राजवंशी, दनुवार, दर, कुमाल, चुरेटी, बोटे, हिन्दी, उर्दू, मारवाडी, माझी, बज्जिका, अगिका, उडिसा, आसामी, सिन्धि, मगही आदी पर्दछन् । ✓ नेपालमा पनि सबैभन्दा बढि बोल्ने भाषा परिवार यहि हो
चिनियाँ तिब्बती/भोट बर्मेली	नेवारी, गुरुङ, तामाङ, लिम्बू, तिब्बती, शेर्पा, जिरेल, कागते, ल्होमे, डोल्पा, छितुरीङ, ल्होके, लेप्चा, घले, थकाली, मनाङ, पूर्वी केके, छन्तेल, व्याँसी, मगर, राजी, राउटे, पश्चिमी तामाङ, बुजा, दुरा, खाम, चेपाङ, थामी, भ्रंमु, वायु (हायु), पहरी, धिमाल, मेचे, कुसुण्डा, राई, किराँती, सुनुवारी, पहारी ।	<ul style="list-style-type: none"> ✓ विश्वमा भारोपेली भाषा परिवार पछिको दोस्रो सबैभन्दा बढि बोल्ने भाषा यही भाषापरिवार हो ✓ मुख्य क्षेत्र चिन र तिब्बत ✓ नेपालमा १७.४६% ले बोल्ने ✓ नेपालमा पनि भारोपेली भाषा परिवार पछिको सबैभन्दा बढि बोल्ने भाषा यही भाषापरिवार हो । ✓ मंगोल मुलका जातिले बोल्ने भाषा । ✓ एकसकप्री भाषा ✓ कोरियन, जापानिज, चाइनिज, मंगोलियन, आदि यही भाषा परिवार अन्तर्गत पर्दछन् । ✓ शेपा, लिम्बू, व्यासी, तामाङ, मगर, गुरुङ, नेवारी, लेप्चा राई किराति, थामी, सुनुवार, थकाली, राजी, चेपाङ, जिरेल, हाय, मेचे, दुरा, खाम, कुसुण्डा, मनाङ्गी, पहरी, राउटे, धिमाल आदि यो भाषापरिवार अन्तर्गत पर्दछन्। ✓ कुसुण्डाको संख्या २५३ भएपनि भाषा बोल्ने संख्या २३ मात्र रहेको ।
द्रविड	झाँगड वा घाँगड ।	<ul style="list-style-type: none"> ✓ विश्वकै चौथो ठुलो भाषा परिवार ✓ मुख्य क्षेत्र भारतको तामिलनाडु र श्रीलंका ✓ नेपालमा द्रविण भाषा परिवारमा पर्ने एकमात्र भाषा झांगड हो । किसान जातिले बोल्ने भाषालाई झांगड अर्थात धांगड भाषा पनि भनिन्छ । ✓ दुई वचन र तीन लिङको व्यवस्था पाइने र कर्मवाच्यको व्यवस्था पाइदैन।
आग्नेय	सतार वा सन्थाली, अडिया	<ul style="list-style-type: none"> ✓ विश्वकै तेस्रो ठुलो भाषा परिवार मुख्य क्षेत्र: दक्षिण पूर्वि एसिया ✓ दक्षिण – पूर्वी एसियामा प्रमुख ✓ नेपालमा सतार वा सन्थाल भाषा यस भाषा परिवार, पर्दछ । ✓ सतार जातीलाई सन्थाल पनि भनिन्छ। ✓ यिनीहरु झापा, मोरङ, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, महोत्तरी लगायतका जिल्लाहरुमा बसोवास गर्दछन्। ✓ नेपालमा सबैभन्दा कम जनसंख्याले बोल्ने भाषा परिवार ।

		✓ विभक्तिको काम उपसर्गबाट लिइने भाषा ✓ तिनओटा वचन पाइने तथा पुरुष अनुसार क्रियामा रूपभेद नपाइने भाषा आदि ।
	खालिङ, डोटेली, खस वा खस कुरा, उराउ ।	

विश्वमा सबैभन्दा बढी बोलिन भाषाहरु

चाइनिज, अंग्रेजी, स्पेनिश, हिन्दी, रसियन

विभिन्न भाषा र तिनका लिपि

क्र.स.	भाषा	लिपि
१	नेपाली	देवनागरी
२	नेवारी	रञ्जना/भुजिमोल
३	मैथिली	तिरहुता (मैति)
४	मगर	अखा (मअ)
५	भोजपुरी	कैथी (भोकै)
६	लिम्बु	सिरिजङ्घा (लिसि)
७	उर्दु	अरबी
८	पञ्जाबी	गुरुमुखि
९	सतार	अलचिकि
१०	लेप्चा	रोङ
११	शेर्पा	सम्बोट

नेपालमा प्रचलित प्रमुख धर्महरु (राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार)

नोट – हिबोइ किक्त

प्रबो जै शिव (५३७ जना)

क्र.स.	धर्म	प्रतिशत	
१.	हिन्दु	८१.१९ %	
२.	बौद्ध	८.२१ %	
३.	इस्लाम/मस्लिम	५.०९ %	
४.	किराँत	३.१७ %	
५.	इसाई (क्रिश्चियन)	१.७६ %	
६.	प्रकृती	०.३५ %	
७.	बोन	०.२३%	
८.	जैन	०.०१ %	
९.	शिख	०.०१ %	
१०.	बहाई	५३७ जना	
	अन्य		

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

केही धर्म सम्बन्धि महत्वपूर्ण जानकारी

धर्म	संस्थापक	धार्मिक स्थल	धार्मिक ग्रन्थ
हिन्दु	आद्य संकराचार्य	मन्दिर, शक्तिपिठ	वेद, गीता, पुराण,
बौद्ध	गौतम बुद्ध (लुम्बिनीमा जन्म)	गुम्बा, चैत्य, स्तुपा	त्रिपिटक
ईस्लाम/ मुस्लिम	पैगम्बर मोहम्मद (साउदी अरबको मक्का मा जन्म)	मस्जिद	कुरान
ईसाइ/ क्रिस्चियन	जिसस क्राइस्ट (इजरायलको जेरुसलममा जन्म)	गिर्जाघर, चर्च	बाइबल
जैन	महावीर जैन 'यिनले जीवजन्तु जगतमा मात्र होइन हावापानीमा पनि जीवन हुन्छ भनी मान्दथे'	जैन मन्दिर, अग्नि मन्दिर	वचनामृत
शिख	गुरु नानक	गुरुद्वार, नानक पिठ	गुरुग्रन्थ साहेब
यहुदी	हजरत मुसा (मोसोपोटामियामा जन्म, इस्लाम र इसाई धर्मको विचारधारा यहि धर्मबाट आएको मानिने)	सिनेगॉग वा यहुदी मन्दिर	तनख (बाइबलको प्राचिन रुप मानिने) कैवाल, तालमड, तोराह
किरात	महागुरु फाल्गिनन्द	माङमेम	मुन्धुम (किराती वेद)

केहि प्रमुख धर्महरु

हिन्दु – ८१.१९ %

- ✓ पर्वतक – प्राचिन ऋषिमुनिहरु
- ✓ उपनाम – विश्वको प्राचिन धर्म
- ✓ प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ – वेद, गीता, पुराण, रामायण, महाभारत
- ✓ धार्मिकस्थल – मन्दिर, शक्ति पिठ
- ✓ सम्प्रदाय – शैव, शक्ति, वैष्णव, प्रणामी
- ✓ विश्वमा स्थान – तेस्रो स्थान
- ✓ मूर्ति पूजामा विश्वास गर्ने

- ब्रम्हमचार्य - जन्मदेखी २५ वर्षसम्म (बाल्यावस्था)
- गृहास्थाश्रम - २५ वर्ष देखी ५० वर्ष सम्म (युवावस्था)
- वानप्रस्थाश्रम - ५० वर्ष देखी ७५ वर्षसम्म (प्रौढावस्था)
- सन्यासाश्रम - ७५ वर्ष देखी १०० वर्ष सम्म (वृद्धावस्था)

प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ

वेद	रामायण	महाभारत	पुराण
४ वेद रहेका ऋग्वेद – गुरु - विश्वामित्र, सबैभन्दा पुरानो वेद, जाति व्यवस्था वर्णन, सरस्वती नदिको वर्णन, गायत्री मन्त्रको व्याख्या यजुर्वेद – गुरु - धन्वन्तरी, गायत्री मन्त्र उल्लेख, कर्मकाण्ड, यज्ञ प्रक्रिया उल्लेख, क्षेत्रिय वेद भएको सामवेद – गुरु - भरतमुनी, संगीतको उत्पत्ती, सबैभन्दा सानो वेद	लेखक – बाल्मिकि ७ काण्डहरु – <ul style="list-style-type: none"> ■ बाल काण्ड, ■ अयोध्या काण्ड, ■ अणक्य काण्ड, ■ किष्किन्धा काण्ड, ■ सुन्दर काण्ड, ■ युद्ध काण्ड, 	- लेखक – वेदव्यास - १८ दिन चलेको - कुरु क्षेत्रमा भएको - १८ पर्व रहको	- १८ पुराण ठूलो पुराण – स्कन्द पुराण (८११०० श्लोक) सानो पुराण – मार्कण्डय पुराण (९००० श्लोक)

अथर्ववेद – गुरु - भारद्वाज, सबैभन्दा नयाँ वेद, व्यापारीक वेद	■ उत्तर काण्ड		
उपवेद – ४ वटा (आयुर्वेद, धनुर्वेद, गान्धर्ववेद, र अथर्ववेद)			

ऋग्वेद

ऋक अर्थात् स्थिती र ज्ञान । ऋग्वेद सबैभन्दा पहिलो वेद हो, जो पद्यात्मक छ । यसको १० अध्याय र १०२८ सूक्त छ । जसमा ११ हजार मन्त्र छ । यस वेदको पाँच शाखा छ, शाकल्प, वास्कल, अश्वलायन, शांखायन, मंडूकायन । ऋग्वेदमा जल चिकित्सा, वायु चिकित्सा, सौर्य चिकित्सा, मानस चिकित्सा र हवन द्वारा चिकित्सा आदिको पनि जानकारी छ । ऋग्वेदको दशौं अध्यायमा औषधी सूक्त अर्थात् औषधीबारे जानकारी छ । यसमा औषधीको संख्या १ सय २५ लगभग बताइएको छ, जो एक सय सात स्थानमा पाइन्छ ।

यजुर्वेद

यजुर्वेदलाई अर्थ: यत् र जु अर्थात् यजु भनिएको छ, जसको अर्थ गतिशिल आकास भन्ने लाग्छ । यजुर्वेदमा यज्ञको विधी, यज्ञमा प्रयोग गरिने मन्त्रबारे जानकारी छ । यज्ञका साथै तत्वज्ञानको वर्णन छ । ब्रम्हाण, आत्मा, ईश्वर र पदार्थको ज्ञान छ । यो वेद गद्यमय छ । यसमा यज्ञको असल प्रक्रियाको लागि गद्यमन्त्र छ ।

सामवेद

सामको अर्थ रुपान्तरण र संगीत भन्ने लाग्छ । सौम्यता र उपासना पनि । यस वेद ऋग्वेदको ऋचाको संगीतमय रुप हो । सामवेद गीतात्मक अर्थात् गीतको रुपमा छ । यस वेदलाई संगीत शास्त्रको मूल मानिएको छ ।

अथर्ववेद

अथर्वको अर्थ हो कम्पन, अथर्वको अर्थ को अंकपन । ज्ञानबाट श्रेष्ठ कर्म गरेर जो परमात्ममाको उपासनामा लीन हुन्छन् उनैले मोक्ष धारण गर्छ । यस वेदमा रहस्यमयी विद्या, जडीबुटी, चमत्कार, आयुर्वेदबारे जानकारी छ ।

युग अनुसार नेपालको नाम:-

◆ सत्ययुगमा - सत्यवती	◆ द्वापरयुगमा - मुक्तिसोपान
◆ त्रेतायुगमा - तपोवन	◆ कलियुगमा - नेपाल

युग सुरु भएको दिन

1. सत्ययुग- अक्षय तृतीया (वैशाख शुक्ल तृतीया)
2. त्रेतायुग - कार्तिक शुक्ल नवमी
3. द्वापरयुग- भाद्र कृष्ण त्रयोदशी
4. कलियुग- पौष अमावस्य (पुषे औशी)

हिन्दु धर्म अनुसार देवताका वाहनहरु

■ महादेव – साँढे	■ गंगा – गोही
■ विष्णु – गरुड	■ दुर्गा – बाघ
■ यमुना – कछुवा	■ इन्द्र – हात्ति
■ मकर – वरुणमा	■ भैरव – कुकुर
■ वायु – मृग	■ यमराज – राँगो
■ शनि – गिद्ध	■ कामदेव – माछा

- अग्नी – बोको
- गणेश – मुसा
- लक्ष्मी – लाटकोशेरो
- राम – बाँदर
- शितला – गधा
- कुमार – मयुर
- पार्वती – बिरालो

गीतिलयमा :

महादेव साढे माथि, विष्णु गरुडमा
यमुनालाई कछुवा त मकर वरुणमा
वायु मृग, शनी गिद्ध, गंगा गोही माथि
वाघले वोक्छ दुर्गा जीलाई, ईन्द्र चढ्छन् हाती
भैरव वोक्ने कुकुरले, यमराजको रागो
कामदेव माछा चढ्छन्, वोको माथि आगो (अग्नि देवता)

भुडे गणेशलाई वोक्ने मूसोको छ काम
लाटोकोशेरोमा लक्ष्मी, वादर माथि राम
शितलाले गधा चढ्ने, मयुर कुमार
विरालोलाई पार्वतीले वनाईन मोटर

पौराणिक व्यक्ति र तिनका पत्नी

- विश्वामित्र – मेनका
- रावण – मन्दोदरी
- लक्ष्मण - उर्मिला
- गौतम बुद्ध – यशोधरा
- भरत – माण्डवी
- जनक – सुनयना
- नल – दमयन्ति
- इन्द्रजित – सुलोचना
- इन्द्र – सचि
- कामदेव- रती
- बाली – तारा
- बली – असना
- अभिमन्यु – उत्तरा
- ज्यमदग्नि – रेणुका
- बलराम – रेवती
- विधुजिह – सुपर्णखा
- कर्दम – देवहुती
- विष्णु – लक्ष्मी
- राम – सिता
- अज – इन्द्रमती
- अग्नी – स्वाहा
- द्रोण – कृपी
- कर्ण – पद्मावती
- पराशर – सत्यवती
- कहोड – सुजाता
- बायु - अन्जना

केही धार्मिक व्यक्तिका विशेषता

- कुरौटे – नारद
- रिस- दुर्वासा
- कुलद्रोही – विभिषण
- गरिब – सुदामा
- दानी – दधिचि, (कर्ण, वली)
- मोहित पार्न सक्ने-कृष्ण
- धनी – कुबेर
- एकलव्य – गुरुभक्त
- सत्यवादी – युधिष्ठिर
- सुतिरहने - कुम्भकर्ण
- भक्ति गर्ने – मिरा
- छिटो लेख्ने – गणेश
- परिश्रमी – भागिरथी
- ज्ञानी – जनक
- विद्याकी देवी-सरस्वती
- धनवान – लक्ष्मी
- नीतिवान – चाणक्य
- काम फत्ते- हनुमान
- कपटी – सकुनी
- दुष्ट – दुसाशन
- वेश्या – पिंगला
- स्वार्थी - कैकेयी

के कति थाहा पाइराखौं

■ पक्ष : २	■ नक्षत्र : २७
■ तिथी : १५	■ पुराण : १८
■ राशी : १२	■ दिग्पाल : १०
■ करण : ७	■ सम्बत्सर : ६०
■ योग : २७	

कस्को के ?

■ शिवको धनु - पिनाक	■ अर्जुनको शंख - देवदत्त
■ विष्णुको खड्ग - नन्दक	■ रावणको तरवार - चन्द्रहाँस
■ विष्णुको धनु - सारंग	■ कर्णको धनु - विजय
■ अर्जुनको धनु - गाण्डिव	■ युधिष्ठिरको शंख - अनन्त विजय
■ भीमको गदा - सुपार्श्व	■ नारदको विणा - महति
■ रामको धनु - अजगव	■ कृष्णको शंख - पांचजन्य

हिन्दु धर्मका चार धाम

- बद्रीनाथ, केदारनाथ, द्वारिका, रामेश्वरम्

नेपालका चार धाम

- मुक्तिनाथ क्षेत्र, रुरु क्षेत्र, देवघाट (हरिहर क्षेत्र)

चार भगवती

- नाला भगवती (काभ्रे), नक्साल भगवती (काठमाण्डौ), पलाञ्चोक भगवती (काभ्रे), शोभा भगवती (काठमाण्डौ)

काठमाडौंका चार बाराही

- बज्रबाराही (ललितपुर), धनतले बाराही, नीलबाराही, धुम्बाराही - काठमाण्डौ

काठमाण्डौ उपत्यकाका चार विनायक

- सूर्य विनायक (भक्तपुर), चन्द्र विनायक, जल विनायक, अशोक विनायक - काठमाण्डौ

काठमाण्डौ उपत्यकाका चार नारायण

- चागुनाराण (भक्तपुर), शेषनारायण, विशंखु नारायण, इशंखु नारायण - काठमाण्डौ

पशुपतिका पञ्चमुख

● पूर्व - तत्पुरुष	● दक्षिण - अघोर
● पश्चिम - सद्योजात	● इसान - उर्ध्व
● उत्तर - वामदेव	

हिन्दु धर्म अनुसार सोह्र सस्कार

1. गर्भाधान	6. निष्क्रमण	11. केशान्त	16. अन्त्येष्टी
2. पुसवान	7. अन्नप्रासन	12. उपनयन	
3. सिमान्तोत्थान	8. कर्णवेध	13. वेदारम्भ	
4. जातकर्म	9. विधाराम्भ	14. समावर्तन	
5. नामाकरण	10. चुडाक्रम	15. विवाह	

भगवान विष्णुले युगअनुसार लिएका विभिन्न 10 अवतार :

- सत्ययुगमा : मत्स्य (माछा), कुर्म (कछुवा), वराह, नृसिंह अवतार
- त्रेता युगमा : वामन, परशुराम, राम अवतार
- द्वापर युगमा : कृष्ण अवतार
- कलि युगमा : बुद्ध, कल्की अवतार ।

हिन्दु दर्शनका ६ शास्त्र र तिनका पर्वतकहरु

- योगशास्त्र : पतञ्जली
- न्यायशास्त्र : गौतम ऋषि
- सांख्य शास्त्र : कपिल
- पूर्व मिमांसा : जैमिनी
- वेदान्त : व्यास
- वैशेषिक शास्त्र : कर्णाद

बौद्ध धर्म – ८.२१ %

- ✓ अर्को नाम – वैज्ञानिक धर्म
- ✓ प्रवर्तक – गौतम बुद्ध (*The Light of the Asia*)
- ✓ जन्म – इ.पू.५६३ मा - इ.पू.४८३, लुम्बिनी (बैशाख शुक्ल पूर्णिमा)
- ✓ बाल्यकालकको नाम – सिद्धार्थ गौतम (कुल – शाक्य, गोत्र – गौतम)
- ✓ आमाको नाम - मायादेवी
- ✓ बुबाको नाम – शुद्धोधन
- ✓ पत्नीको नाम – यशोधरा (१६ वर्षको उमेरमा विवाह भएको, यशोधराको वास्तविक नाम –गोपा)
- ✓ सारथीको नाम – छन्दक र चन्दक
- ✓ गौतम बुद्धको घोडाको नाम – कन्थक
- ✓ छोराको नाम – राहुल
- ✓ भाइ र दिदीको नाम – नन्दकुमार र नन्दाकुमारी
- ✓ प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ – त्रिपिटक
- ✓ धार्मिकस्थल – चैत्य, विहार, स्तुपा, मठ
- ✓ गौतम बुद्धले घर छोडेको – २९ वर्षमा (बौद्धको गृह त्यागलाई – महाभिनिस्करण भनिन्छ)
- ✓ गौतम बुद्धले ज्ञान प्राप्त गरेको उमेर – ३५ वर्ष (ज्ञान प्राप्त गेको ठाउँ – बोधगया)
- ✓ पहिलो चोटी उपदेश दिएको ठाउँ – सारनाथ
- ✓ अन्तिम उपदेश दिएको ठाउँ – वैशाली
- ✓ बुद्धले उपदेश दिने भाषा – पाली भाषा
- ✓ बुद्धको मृत्यु भएको ठाउँ – कुशिनसगर (८० वर्षमा देह त्यागलाई – महापरिनिर्वाण भनिन्छ)
- ✓ बुद्धको दात रहेको देश – श्रीलंकाको क्याण्डीमा
- ✓ गौतम बुद्ध भगवान बिष्णुका – ९ औ अवतार
- ✓ विश्वमै सबैभन्दा बढी मूर्ति – गौतम बुद्धको रहेको
- ✓ विश्व बौद्ध संघको प्रधान कार्यालय – थाइल्याण्डको बैङ्ककमा रहेको
- ✓ प्रमुख सम्प्रदाय – महायान, हिनायान, ब्रजयान, तन्त्रयान

- ✓ भगवान बुद्धले भारतको बोधगयामा बोध वृक्ष मुनि तपस्या गरेको ठाउँ – ब्रजशिला
- ✓ बौद्ध धर्ममा धनकी देवी – यशोधरा
- ✓ बुद्धलाई मार्न खाज्ज शिष्य – देवदत्त
- ✓ बुद्धले लगाउने लुगा – चिवर
- ✓ विश्वकै प्रथम भिक्षुणी – प्रजावति
- ✓ दोश्रो भिक्षुणी – यशोधरा
- ✓ बुद्ध नेपाल (काठमाडौं) – इ. पूर्व ४८३ मा ८० वर्षको उमेरमा आएका
- ✓ उनि नेपाल आउदा सातौ किराती राजा **जितेदास्ती** थिए।
- ✓ बुद्ध बस्ने कुटि – गन्धकुटि
- ✓ बुद्धको शरिरमा दागवति दिने भिक्षु – **महाकश्यप**
- ✓ बुद्ध संगै जलेर मर्ने भिक्षु – सुभद्र
- ✓ लुम्बिनी भ्रमण गर्ने महासचिव – ड्याग ह्यामर शोल्ड, दोस्रो - उथान्त सन् १९६७ मा
- ✓ लुम्बिनी विश्वसम्पदामा सूचीमा सूचिकृत – **सन् १९९७ मा**
- ✓ बुद्धको चित्र अंकित मुद्रा प्रकाशन गर्ने देश – सिंगापुर
- ✓ दुबै धर्मावलम्बी हिन्दु र बौद्धले पुजा गर्ने देवता – **मुक्तिनाथ देवता**
- ✓ भुटान, थाइल्याण्ड र कम्बोडियाको राष्ट्रिय धर्म – बौद्ध धर्म

बुद्ध धर्ममा पञ्चशीलहरू-(सअअपम)

- सत्य – सत्यको अनुसरण गर्नु, झुट नबोल्नु
- अहिंसा – अहिंसाको पालना गर्नु
- अस्तेय – **कहिल्यै चोरी नगर्नु**
- परस्त्रीगमन – आफ्नो श्रीमती बाहेक अरुसँग यौन दराचार नगर्नु
- मध्यनिषेध – कहिल्यै मध्यपान नगर्नु

चार आर्यसत्यहरू

- ✓ दुःख सत्यः - दुःख छ भन्ने कुरा र यसको अवस्थाको बोध (संसारमा दुःख छ)
- ✓ दुःखको कारण सत्यः - दुःखको कारण आसक्ति र अन्ततः अविद्या हो भन्ने बोध (दुःखको कारण छ)
- ✓ दुःखको निवारण सत्यः - दुःखको अन्त्य छ भन्ने कुरा र यसको साक्षात्कार (दुःखको निवारण सम्भव छ)
- ✓ दुःखको निवारणको मार्ग सत्यः - दुःखको निवारण गर्ने आर्य अष्टांगिक मार्गको बोध र यसको पालना। आर्य अष्टांगिक मार्गलाई शील, समाधि र प्रज्ञाको रूपमा पनि वर्गिकरण गर्ने गरिन्छ। (दुःख निवारणको उपाय- अष्टाङ्गिक मार्ग)
- ✓ अष्टाङ्गिक मार्ग -
 - साम्यक दृष्टि (चार आर्य सत्य छन)
 - साम्यक वाचा (कठोर बोलि/शब्द नबोल्नु)
 - साम्यक कर्म (बुद्ध धर्मका पञ्चशील (सअअपम) पालना गर्नु)
 - साम्यक जीवन (उचित पेशा गर्नु- जिवन निर्वाह लागि)
 - साम्यक व्यायम (व्यायम, पापकार्यबाट टाढा राख्ने)
 - साम्यक संकल्प (अनुचित विचार राख्नु भएन)
 - साम्यक एकाग्रता (कार्यमा ध्यान/एकाग्रता हुनपर्छ)
 - साम्यक समाधी (डाहा, ईश्या, आशा अनावश्यक शंका बाट टाढा रहनु)

त्रिपिटिक – धार्मिक ग्रन्थ

- ✓ सुक्ति पिटक – बुद्धका उपदेश संकलित रहेको
- ✓ विनय पिटक – भिक्षु भिक्षुणीले पालना गर्ने नियमहरू संकलित
- ✓ अधिम्म पिटक – बुद्धका दर्शनहरू संकलित

४ धामहरू

- ✓ लुम्बिनी – बुद्धको जन्मस्थल
- ✓ बोधगया – बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरेको ठाउँ

- ✓ सारनाथ – बुद्धले पहिलो पटक प्रवचन/उपदेश दिएको ठाँउ
- ✓ कुशिनगर – बुद्धले महापरिनिर्वाण (देह त्याग) गरेको ठाँउ

प्रमुख विहारहरू

- ✓ विक्रमशिला महाविहार – भारत
- ✓ तक्षशिला महाविहार – पाकिस्तान
- ✓ ताम्रशिला महाविहार – श्रीलंका
- ✓ स्वर्णशिला महाविहार – थाइल्याण्ड
- ✓ त्रिपिटक महाविहार – तिब्बत (चीन)
- ✓ स्वयम्भु महाविहार – नेपाल

बुद्ध धर्ममा रंगको अर्थ
निलो – बुद्धको शरिर
रातो – बुद्धको रगत
सेतो – बुद्धको दात
कलेजी – बुद्धको अन्तस्करण
पहेलो – बुद्धको अस्तिधातु

(सुत्र - विभारत तपाताश्री ।
स्वर्ण थाइ त्रिपति ॥)

इस्लाम धर्म – ५.०९ %

- ✓ प्रवर्तक – हजरत पैगम्बर महम्मद
- ✓ जन्म स्थान – साउदी अरेबिया (मक्कामदिना)
- ✓ उपनाम – मुसलमान
- ✓ प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ – कुरान (११४ खण्ड, ६०० श्लोक)
- ✓ धार्मिक स्थल – मस्जिद
- ✓ सम्प्रदाय – सिया र सुन्नी
- ✓ मुर्ति पुजा नगर्ने धर्म
- ✓ विश्वमा दोस्रो धेरै मान्ने धर्म (१९.४ %)
- ✓ नेपालमा तेस्रो धेरै मान्ने धर्म
- ✓ नेपालमा मुसलमानको प्रवेश - १५ औं शताब्दी रत्न मल्लको पालामा
- ✓ प्रमुख चाड – इद, रमजान, इदुल फिक्र
- ✓ प्रमुख रंग – हरियो
- ✓ पश्चिम फर्केर दिनमा ५ पटक नमाज पढ्ने (विहान – फजिर, दिउँसो/मध्यान्ह – जोहर, तीन बजे तिर – अस्त्र, सन्ध्याकाल – मगदिव/मगरिव, रात – इसा)
- ✓ इस्लाम धर्मका शब्दहरू - जकात – दान, हज – तिर्थयात्रा, सलत – प्रार्थना

किराँत धर्म – ३.१७ %

- ✓ प्रवर्तक – महागुरु फाल्गुनान्द (१६ औं राष्ट्रिय विभूती २०६६ मंसिर १६ मा घोषित)
- ✓ प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ – मन्धुम (किरातको वेद - शिवलाई पारुहाङ र पार्वती सुन्निमा भनेर)
- ✓ प्रमुख धार्मिक स्थल – किरातेश्वर महादेवको मन्दिर
- ✓ नेपालमा चौथो धेरै मान्ने धर्म
- ✓ मुख्य किराँत धर्म मान्ने जाति – सुनुवार, राई र लिम्बु

इसाई/क्रिश्चियन – १.७६ %

- ✓ उपनाम – क्रिश्चियन धर्म
- ✓ प्रवर्तक – जिसस क्राइस्ट (The Light of the World)
- ✓ जन्म – इजरायलको जेरुसलम (इ.पू.४, बुबा – जोसेफ, आमा – मेरी, मृत्यु – सन ३०)

- ✓ प्रमुख धार्मिक ग्रन्थ – बाइबल (विश्वमै धेरै बिक्री हुने पुस्तक, सबैभन्दा पहिले हिब्रु भाषामा लेखिएको)
- ✓ प्रमुख धार्मिक स्थल – चर्च (गिर्जाघर)
- ✓ धार्मिक गुरु – पोप
- ✓ चार अन्तिम सत्य – पुर्जन्म, फैसला, स्वर्ग र नर्क
- ✓ प्रमुख सम्प्रदाय – क्याथोलिक, प्युरिटन, प्रोटेस्टेन्ट
- ✓ ठूलो गुरु – पोप (सबैभन्दा सानो देश भ्याटिकन सिटीमा बस्ने)
- ✓ भाषा – आरामाइक
- ✓ प्रमुख चाड – क्रिसमस डे
- ✓ मुर्ति पुजा नगर्ने धर्म
- ✓ विश्वमा सबैभन्दा धेरै मान्ने धर्म (३३.७%)
- ✓ जिसस क्राइस्टलाई किला ठोकेर मृत्यु दण्ड दिने व्यक्ति – प्यालेस्टाइनका शासक हिरुड एन्टिपिस

प्रकृती धर्म

- ✓ परम्परागत धर्म
- ✓ राउटे र कुसुण्डा जातिले मान्ने

बोन धर्म

- ✓ तिब्बतबाट उत्पत्ती (इ.स.१६००पूर्व)
- ✓ अनुयायी – बोम्पो
- ✓ ग्रन्थ – कङ्युर

जैन धर्म

- ✓ नेपालमा आठौं ठूलो धर्म
- ✓ प्रवर्तक – महाविर जैन (बिष्णुका २४ औं अवतार, सालको रुख मुनि बसेर तपस्या गरेका)
- ✓ धार्मिक ग्रन्थ – वचनमृत
- ✓ धार्मिक स्थल – जैन मन्दिर
- ✓ सम्प्रदाय – दिगम्बर र स्वेताम्बर
- ✓ हावापानी पनि जीवन हुन्छ मान्यता राख्ने धर्म

बहाई – (५३७ जना)

- ✓ प्रवर्तक – मिर्जा हुसेन
- ✓ धार्मिक स्थल – लोटस मन्दिर (सबै धर्मलाई खुल्ला गरेको मन्दिर)
- ✓ विश्वको उदारवादी धर्म (ईश्वर एक हुन, सबै धर्मको स्रोत एउटै हो)

शिख धर्म

- ✓ प्रवर्तक – गुरु नानक
- ✓ धार्मिक ग्रन्थ – गुरुग्रन्थ साहेब
- ✓ धार्मिक स्थल – गुरुद्वार
- ✓ पवित्र पंक्ति – बाज

- ✓ मुख्य तीर्थस्थल – भारतको पञ्जाबको अमृत सहरको स्वर्ण मन्दिर

यहुदी

- ✓ प्रवर्तक – हजरथ मुसा
- ✓ धार्मिक ग्रन्थ – कैवाल

1. सुदुरपश्चिम प्रदेशमा देवताको सेवा गर्न आफ्नै छोरी वा वा गरिव परिवारको अवोध कन्या किनेर चढाउने प्रथालाई के भनिन्छ?

- a. झुमा प्रथा
b. दास प्रथा

c. देउकी
प्रथा

- d. छाउपडी
प्रथा

नेपालमा प्रचलित केही कुप्रथाहरू:-

देउकी प्रथा

- सुदुरपश्चिम प्रदेशमा देवताको सेवा गर्न आफ्नै छोरी वा वा गरिव परिवारको अवोध कन्या किनेर चढाउने प्रथा ।
- आजभन्दा 200 वर्ष पहिले यसको केन्द्र बैतडीको मेलौली भगवती मन्दिर।
- देउकीहरूको हालसम्मको अनुमानित संख्याकरिब २० हजार ।
- मन्दिरमा चढाएका सामग्रीबाट जिविका धान्न कठिन हुँदा जिविको पार्जनको लागि देहव्यापारमा संलग्न भएकोले विकृतिको रूपमा रहेको ।

छाउपडी प्रथा

- रजश्वला भएकी महिलाले घरभन्दा टाढा छुट्टै गोठमा बस्नुपर्ने महिला माथिको शोषण ।
- छुन नहुने, देखेमा साहित बिग्रने मान्यता सार्वजनिक वस्तुको उपभोगबाट समेत बञ्चितगर्ने
- खासगरी सुदुरपश्चिम प्रदेशको अछाम मार्कु मुख्य केन्द्र र आसपासका जिल्लामा प्रचलित ।

झुमाप्रथा

- शेर्पा समुदायमा प्रचलित । माहिली छोरीलाई देवी देवताको सेवा गर्न गुम्बामा चढाउने प्रथा वा माइलो छोरा भए ढावा ।
- यिनीहरूले ३ वर्ष ३ महिना ३ दिन गुप्तवास बस्नुपर्ने । कपाल पुरै खौरनुपर्ने ।

दासप्रथा

- उच्च वर्गको सुख सुविधाका लागि मानिसलाई पशुलाई जस्तो किनबेच गर्नु ।
- दासप्रथा उन्मुलन गर्दा अमेरिकी राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनको उनको कार्यकालमै हत्या भएको ।
- नेपालमा १९८० मंसिर १४ गते ऐन ल्याएर १९८१ वैशाख १ गते देखि चन्द्रशंशेरको पालामा दासप्रथाको अन्त्य भएको ।

2. सतिप्रथाको अन्त्य कहिले भएको हो?

- a. वि.स.2065 भाद्र 21 गते
b. वि.स. 2063 जेठ 21 गते

- c. वि.स. 1981 वैशाख 1 गते
d. वि.स.1977 असार २५ गते

सरकारद्वारा अन्त्यको घोषणा गरिएका केही कुप्रथाहरू

- सतिप्रथा - वि.स.1977 असार २५ चन्द्रशम्सेर द्वारा
- दास प्रथा - वि.स. 1981 वैशाख 1 गते । घोषणा 1980 मंसिर 14 मा
- छुवाछुत प्रथा - वि.स. 2063 जेठ 21 गते
- हलिया प्रथा - 2065 भाद्र 21 गते

साहित्य

BY: SUDARSHANGOPAL JRR.

- ✓ प्राथिक काल (वि.स. १८०१ – वि.स. १९४०) – नेपाली साहित्यका पहिलो कवि 'सुवानन्द दास' लेखेको कविता – पृथ्वीनारायण शाह
- ✓ माध्यामिक/मध्यकाल (वि.स. १९४१ – वि.स. १९७४) – शृंगारिक काल, मोतिराम भट्टको काल
- ✓ आधुनिककाल (वि.स. १९७५ – हालसम्म) – प्रयोग र यथाथवादी साहित्यिक काल
- ✓ नेपाली साहित्यको सुरुवात नेपाल ऐकीकरण पछि भएको मानिन्छ ।
- ✓ नेपाली साहित्यमा पहिलो रचना – सुवानन्द दासले लेखेको कविता 'पृथ्वीनारायण शाह'
- ✓ नेपालकी पहिलो महिला लेखिका – ललित त्रिपुरा सुन्दरी
- ✓ नेपाली साहित्यको पहिलो सहिद – सुब्बा कृष्णलाल अधिकारी 'मकैको खेति' नामक पुस्तक लेखेका कारण राणाहरूले मृत्युदण्ड दिएका
- ✓ नेपालको पहिलो निबन्ध – पृथ्वीनारायण शाहले दिएको उपदेशलाई मानिन्छ ।
- ✓ १० जना लेखकद्वारा लेखिएको उपन्यास – 'आकाश विभाजित छ'
- ✓ गद्य कविताको सुरुवात – गोपालप्रसाद रिमाल
- ✓ महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको एउटा मात्र उपन्यास – चम्पा
- ✓ नेपाली साहित्यका त्रिमूर्ति – लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा, बालकृष्ण सम, लेखनाथ पौडेल

मदन पुरस्कार

- स्थापना भएको – वि.स. २०१२ भएको
- स्थापना हुदाको पुरस्कार राशी – ४ हजार
- हाल पुरस्कार राशि – ४ लाख (२०७५ बाट यो भन्दा अघि २ लाख रहेको)
- पहिलो चोटी प्रदान – वि.स. २०१३ मा गरिएको
- सर्वप्रथम मदन पुरस्कार पाउने व्यक्ति – ३ जना (सुत्र: सचिव)
 - ◆ सत्यमोहन जोशी – हाम्रो लोक संस्कृति
 - ◆ चित्तरञ्जन नेपाली – जनरल भीमसेन थापा र तत्कालिन नेपाल
 - ◆ बलराम जोशी – 'अधिकविभव स्थिरविद्युत् उत्पादक'
- सबैभन्दा बढि पटक मदन पुरस्कार पाउने व्यक्ति सत्यमोहन जोशी (हाम्रो लोक संस्कृति- २०१३, नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा-२०१७, कर्णाली लोक संस्कृति)
- मदन पुरस्कार पाउने महिला – ४ जना (पाझरानि)
 - पारिजात - शिरीषको फूल (वि.स. २०२२) पहिलो महिला (वास्तविक नाम विष्णुकुमारी वाइबा)
 - झमक कुमारी घिमिरे - जीवन काँडा कि फूल (वि.स. २०६७)
 - राधा पौडेल - खलंगामा हमला (वि.स. २०७०)
 - निलम कार्की 'निहारिका' - योगमाया (वि.सं.२०७४)
- पहिलो उपन्यास - मन
- पहिलो महाकाव्य - मानव

- एउटै परिवार दुई जनाले मदन पुरस्कार प्राप्त गर्ने - धनुषचन्द्र गौतम (घामका पाइला - २०३५) र ध्रुवचन्द्र गौतम (अलिखित उपन्यास, २०४०)
- २०७७ सालमा भगिराज इडनाम (लिम्बुवानको ऐतिहासिक दस्तावेज) लाई प्रदान ।

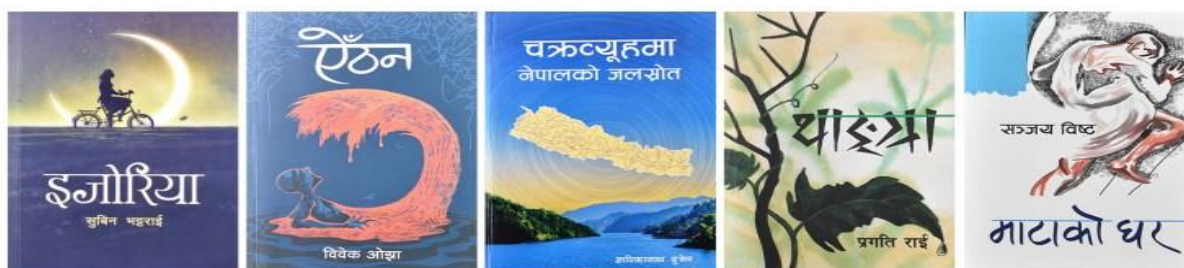
मदन पुरस्कार विजेता

क्र.म.	व्यक्ति/ साहित्यकार (मदन पौरख)	कृतीको नाम (मदन सौरभ)	वर्ष
-	मोहन मैनाली	मुकाम रणमैदान	वि.स. २०८०
१.	विवेक ओझा	ऐँठन (उपन्यास)	वि.स. २०७९
२.	नवराज लम्साल	अग्नी (उपन्यास)	वि.स. २०७८
३.	भगिराज इडनाम	लिम्बुवानको ऐतिहासिक दस्तावेज	वि.स. २०७७
४.	चन्द्र प्रकाश बानिया	महारानी (उपन्यास)	वि.स. २०७६
५.	योगेश राज	रणहर (उपन्यास)	वि.स. २०७५
६.	निलम कुमारी कार्की 'निहारिका'	योगमाया (उपन्यास)	वि.स. २०७४
७.	घनश्याम कँडेल	धृतराष्ट्र (काव्य)	वि.स. २०७३
८.	रामलाल जोशी	ऐना (कथा संग्रह)	वि.स. २०७२
९.	विजय कुमार पाण्डे	खुसी	वि.स. २०७१
१०.	राधा पौडेल	खलंगामा हमला	वि.स. २०७०

श्रेष्ठ सूची - २०७९

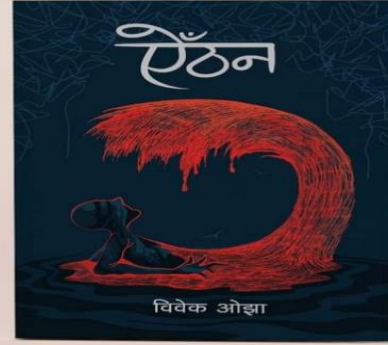
'मदन पुरस्कार-२०७९' श्रेष्ठ सूची

मदन पुरस्कार २०७९ का लागि छनौट भएका पुस्तकहरू अकारादि क्रम(Alphabetical Order) मा (श्रेष्ठ सूची)

- ◆ सुबिन भट्टराई - इजोरिया
- ◆ विवेक ओझा - ऐँठन
- ◆ द्वारिकानाथ ढुंगेल - चक्रव्यूहमा नेपालको जलस्रोत
- ◆ प्रगति राई - थाइया
- ◆ सञ्जय विष्ट - माटाको घर

मदन पुरस्कार - २०७९ 'विवेक ओझा' को ऐँठन कृतिलाई

◆ व्यक्ति:- विवेक ओझा

◆ कृती:- “ऐँठन”

○ ओझाको उपन्यास ‘ऐँठन’ सशस्त्र द्वन्द्व र त्यसको नेपाली समाजमा परेको प्रभावलाई केन्द्रमा राखेर लेखिएको छ।

मदन पुरस्कार, २०७८ को झट्को

➤ मदन पुरस्कार २०७८ का लागि छनौट भएका पुस्तकहरू अकारादि क्रममा (श्रेष्ठ सूची)

✓ अग्नि - डा. नवराज लम्साल

✓ ग्रीष्मको नीलो बतास - डा. दामोदर पुडासैनी 'किशोर

✓ महाभारा - बसन्त बस्नेत

✓ यादको सन्दुक - दिपा मेवाहाङ राई

✓ लिच्छवि लिपि - डा. नयनाथ पौडेल

✓ व्युत्पत्तिमूलक संस्कृत-नेपाली शब्दकोश - प्रा. नीलमणि ढुङ्गाना

✓ सती इतिहास र मीमांसा - सुजित मैनाली

✓ हिति प्रणाली – पद्मसुन्दर जोशी

र मदन पुरस्कार-२०७८ डा. नवराज लम्साललाई प्रदान गरियो ।

केही साहित्यकार/संगितकार र तिनका उपाधीहरू:

उपाधी	साहित्यकार	उपाधी	साहित्यकार
महाकवि	लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा	राष्ट्रकवि	माधवप्रसाद घिमिरे
महाकवि (मैथिली भाषा)	विद्यापती	महाकवि (नेवारी भाषा)	सिद्धिदास अमात्य
आदिकवि	भानुभक्त आचार्य	आधुनिक कवि	गोपालप्रसाद रिमाल
युवाकवि, श्रृङ्गारिक कवि	मोतिराम भट्ट	युगकवि	सिद्धिचरण श्रेष्ठ
आँसु कवि	शम्भुप्रसाद दुङ्गेल	तरल कवि	फणिन्द्र नेपाल
इतिहास शिरोमणि	बाबुराम आचार्य	कवि शिरोमणि	लेखनाथ पौडेल
वाध शिरोमणि	उस्ताद गणेशलाल	विद्वत् शिरोमणि	हेमराज पण्डित/सोमनाथ सिग्देल
संगित शिरोमणि	यज्ञराज शर्मा	संगित प्रवीण	नरराज ढकाल
जनकवि केशरी	धर्मराज थापा	कविकेशरी	चित्तधर हृदय
नाट्य सम्राट	बालकृष्ण सम	स्वर सम्राट	नारायण गोपाल
आयामेली कवि	तिलविक्रम नेम्वाङ (वैरागी काइला)	पिडाली	केशवराज लामिछाने

प्रमुख कृति र त्यसका रचयिता

कृति	लेखक	कृति	लेखक
स्वर्गको दरबार	शुक्रराज शास्त्री	योगमाया	निलम कार्की निहारिका
हास्यकदम्ब	शक्ति बल्लभ	धूर्तराष्ट्र	घनश्याम पौडेल
मेरा बयासी गजल	भीमनिधि तिवारी	ऐना	रामलाल जोशी
वेदमा के छ ?	स्वामी प्रपन्नाचार्य	खुशी	विजयकुमार
लाटो पहाड	उपेन्द्र सुब्बा	खलङ्गामा हमाल	राधा पौडेल
आधा जुन	झलक सुवेदी	दामिनी भिर	राजन मुकारुङ
यात्रामा	शारदा शर्मा	सेतो धर्ती	अमर न्यौपाने
जोकरको बन्दुक	बिमल निभा	एउटी नर्सको डायरी	राधा पौडेल
महारानी	चन्द्र प्रकाश बानिया	The Kingdom of Himalaya	टोनी हेगन
मोहपथ	ललित बिष्ट	Lets visit of Nepal	आडसाङ सुकी
रणहर	योगेश राज	History of Nepal	डानियल राइट
छापामारको छोरा	महेश कुमार शाह	Stolen images of Nepal	लैनसिंह वाग्देल

रोमन म्यागासेसे पुरस्कार

- ✓ एशियाको नोबेल पुरस्कार
- ✓ यो पुरस्कारको घोषणा फिलिपिन्सको मनिलाको म्यागासेसे फाउण्डेशनले गर्दछ

- ✓ पुरस्कार राशी अमेरिकी डलर ५० हजार
- ✓ सन् १९५७ मा रोमन म्यागासेसेको स्मृतिमा स्थापना भएको
- ✓ सन् १९५८ देखि यो पुरस्कार दिन थालिएको हो
- ✓ हरेक वर्ष अगष्ट २१ को दिन वितरण गरिन्छ

हालसम्म रोमन म्यागासेस पुरस्कार प्राप्त गर्ने नेपाली व्यक्ति र संस्था (एसियाको नोबेल पुरस्कार)

- ✓ पहिलो – महेशचन्द्र रेग्मी
- ✓ दोस्रो – भरतदत्त कोइराला
- ✓ तेस्रो – डा.सुन्दुक रुइत
- ✓ चौथो – महावीर पुन
- ✓ पाँचौं – शक्ति समूह

जगदम्बा पुरस्कार

- जगदम्बा श्री - २०७८ पुरस्कार दुर्गा प्रसाद श्रेष्ठलाई प्रदान गरियो
- २०७७ सालमा प्राप्त गर्ने व्यक्ति भैरव बहादुर थापा
- जगदम्बा पुरस्कारको स्थापना – बि.स. २०४५
- सर्वप्रथम वितरण – बि.स. २०४६
- सर्वप्रथम प्राप्त गर्ने व्यक्ति – नारायण गोपाल गुरुवाचार्य
- स्थापना हुँदाको पुरस्कार राशि – ५० हजार
- हालको पुरस्कार राशी – ४ लाख

पहिचान पुरस्कार - २०७८

- पहिचान पुरस्कार कोषले २०७८/७९ वर्षको लागि पहिचान पुरस्कार
- प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरु - अर्जुनबाबु मावहाड र अमित थेबेद्वारा लिखित 'सिरिजङ्गा फाल्गुनन्दा र इमान सिंह चेम्जोङका लेखोट' र
- कविता राईद्वारा लिखित 'गुरु' उपन्यासलाई संयुक्त रूपमा प्रदान गरिने भएको ।
- पुरस्कार राशि – रु. ४,०२,००२
- २०७८ को पहिचान पुरस्कार - श्याम शाहको कथा 'पथेर' अनन्त वाग्लेको उपन्यास 'कदम'लाई प्रदान ।
- "पहिचान सम्मान पुरस्कार २०७८ – खगेन्द्र संगौला

पद्मश्री पुरस्कार

- पद्मश्री पुरस्कार, २०७८ - केशवराज ज्ञवालीको 'अर्को भोर' कृतीलाई प्रदान ।।
- पद्मश्री साधना सम्मान पुरस्कार, २०७८ - माया ठकुरीलाई प्रदान
- पद्म श्री गौरव पुरस्कार, २०७८ - डा. सन्दुक रुइत (यो पुरस्कार वि.स. २०७९ सालबाट प्रदान गरिन थालेको)
- २०७७ सालको पद्मश्री साहित्य पुरस्कार 'केशव दाहाल'को उपन्यास 'मोक्षभूमि'ले प्राप्त
- पद्मश्री साधना सम्मान पुरस्कार, २०७७ - गायक तथा संगीतकार भक्तराज आचार्यलाई प्रदान
- वि.स. २०६३ सालबाट प्रदान गर्न चालिएको।

रोमन म्यागासेसे पुरस्कार

- एशियाको नोबेल पुरस्कार
- यो पुरस्कारको घोषणा फिलिपिन्सको मनिलाको म्यागासेसे फाउण्डेशनले गर्दछ
- पुरस्कार राशी - अमेरिकी डलर ५० हजार
- सन् १९५७ मा रोमन म्यागासेसेको स्मृतिमा स्थापना भएको
- सन् १९५८ देखि यो पुरस्कार दिन थालिएको हो।

जगदम्बा पुरस्कार

- जगदम्बा श्री, २०७९ - **चित्रकार टेकवीर मुखिया**
- जगदम्बा श्री - २०७८ पुरस्कार **दुर्गा प्रसाद श्रेष्ठलाई** प्रदान गरियो
- २०७७ सालमा प्राप्त गर्ने व्यक्ति भैरव बहादुर थापा
- जगदम्बा पुरस्कारको स्थापना - बि.स. २०४५
- सर्वप्रथम वितरण - बि.स. २०४६
- **सर्वप्रथम प्राप्त गर्ने व्यक्ति - नारायण गोपाल गुरुवाचार्य**
- स्थापना हुँदाको पुरस्कार राशि - ५० हजार
- हालको पुरस्कार राशी - ४ लाख

1. पहिलो जगदम्बाश्री पुरस्कार कसलाई प्रदान गरियो?

- a. **स्व. नारायण गोपाल गुरुवाचार्य**
- b. शान्ताकार मानन्धर
- c. बैरागी काँइला
- d. दुर्गा बराल

जगदम्बाश्री पुरस्कार

- नेपालको एउटा प्रतिष्ठित साहित्यिक पुरस्कार हो। यो पुरस्कार मदन पुरस्कार गुठीले प्रदान गर्दछ। गुठीकी संस्थापिका रानी जगदम्बा कुमारीदेवी राणाको २०४५ साल साउन २९ गते निधन भएपछि गुठीकी संस्थापिकाको स्मृतिलाई चिरस्थायी राख्ने उद्देश्यले निधनको ४५ औँ दिनका दिन जगदम्बाश्री पुरस्कारको स्थापना भएको हो।
- वि.सं. २०४५ सालमा यसका प्रथम पटक स्व. नारायण गोपाल गुरुवाचार्यलाई यो पुरस्कार प्रदान गरिएको थियो।
- जगदम्बाश्री पुरस्कार (२०७५) - बैरागी काँइला
- जगदम्बाश्री पुरस्कार (२०७४) - शान्तादास मानन्धर
- जगदम्बाश्री पुरस्कार (२०७३) - दुर्गा बराल (वात्सायन), कार्टुनिष्ट

2. पहिलो पटक साझा पुरस्कार २०२६ सालमा भुपी शेरचनलाई उनको कुन कृतिबाट प्रदान गरियो?

- a. बाह्रखरीको बोटमुनी
- b. भुक्म्पको मल्हमपट्टी
- c. भूँझ्या
- d. **घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे**

विकल्प प्रस्तुतिकरण

- उत्तम शान्ति पुरस्कार (२०७४)- दिनानाथ शर्मा (बाह्रखरीको बोटमुनी)
- उत्तम शान्ति पुरस्कार (२०७३)- डा. रविन्द्र समिर (भूक्म्पमा मल्हमपट्टी)

- सन् २०१८ को पहिचान पुरस्कार यज्ञस श्रेष्ठको भूँइया लाई प्रदान
डा .नवराज केसीको कृति 'शून्यको मूल्य' ले २०७९ सालको 'उत्तम शान्ति पुरस्कार'

3. भूतको भिनाजु तलका मध्ये कुन साहित्यकारको उपनाम हो?

- a. गोविन्द बहादुर मल्ल गोठाले
- b. वासुदेव लुइटेल्
- c. रमलादेवी शाह
- d. तिलविक्रम नेवाड

केहि साहित्यकारका उपनामहरु

उपनाम	साहित्यकार
गोठाले	गोविन्द बहादुर मल्ल गोठाले
भूतको भिनाजु	वासुदेव लुइटेल्
चट्याङ मास्टर	कृष्ण मुरारी गौतम
बैरागी काइँला	तिलविक्रम नेवाड
छिन्नलता	रमलादेवी शाह
खेताला	फणिन्द्रराज भट्टराई
मनुब्राजाकी	चेतमानसिंह भण्डारी
लाटोसाथी	विष्णुराज आत्रेय
प्रवासी	हरिभक्त कटुवाल

4. तलका कुन ललितकला अन्तर्गत पर्दैनन्?

- a. लेख्यकला
- b. चित्रकला
- c. मुर्तिकला
- d. वास्तुकला

5. वास्तुकलाको आधुनिक विकास भनेर कुन काललाई चिनिन्छ?

- a. मल्लकाल
- b. लिच्चीकाल
- c. किरातकाल
- d. माथिका सबै

6. पाटनको महाबौद्ध मन्दिर कुन वास्तु शैलिमा निर्माण भएको छ ?

- a. स्तुपा शैली
- b. शिखर शैली**

- c. प्यागोडा शैली
- d. मुगल शैली

नेपालमा प्रचलित वास्तुकला

१. प्यागोडा शैली

प्यागोडा शैली (छाने शैली) हिन्दूहरूले आस्थाका साथ पूजा गर्ने देवता रहने यस्ता मन्दिरहरूमा भक्ति, पूजा र प्रदक्षिणा पथको प्रयोजनलाई पूरा गर्ने उद्देश्यबाट मन्दिर वास्तुकलाका नमुनाका रूपमा निर्माण गरिएका हुन्छन्। यस्तो प्रयोजनका लागि विभिन्न स्वरूपका मन्दिरहरू निर्माण गर्ने चलन छ जसमध्ये प्रमुख नेपाली प्यागोडा शैली एक हो। प्यागोडा शैलीका मन्दिरहरू त्यस्ता मन्दिर हुन् जसमा अनेकन तल्ला हुने गर्दछन् भने यिनमा एकपछि अर्को गरी तह-तह परेका अनेकन संख्यामा छानाहरू पनि हुने गर्दछन्। तसर्थ यस्ता मन्दिरहरूलाई Multiple roofed temple or Tiered Temple पनि भनिएको पाइन्छ।

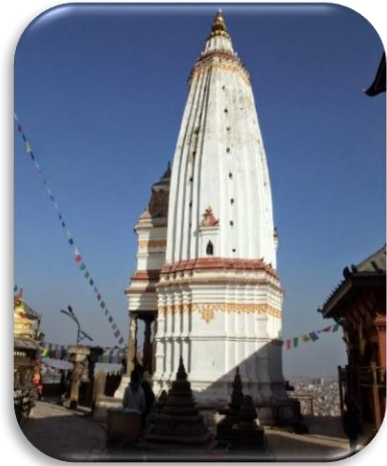
प्यागोडा शैलीका मन्दिरहरूका विशेषताहरू

- १) मन्दिर प्राङ्गणमा कलात्मक वस्तुहरू
- २) विशेष प्रकारको गर्भगृह
- ३) तहतह परेको छानो
- ४) टुँडाल र तोरणको प्रयोग
- ५) ईँटा र काठको रुचिपूर्ण संयोजन
- ६) मन्दिरबीचको भाग खोक्रो छाड्नु
- ७) तल्ले शैलीका मन्दिरहरू ज्यादै अलङ्कृत हुने ।

२. शिखर शैली

शिखर शैलीका मन्दिरहरू विभिन्न स्वरूप र प्रकारका हुन सक्दछन् । सुलुत्त परेर माथि चुलिँदै गएका झलक्क हेर्दा खरजस्तो देखिने छाना नभएका मन्दिरको सम्पूर्ण रचना नै चुलिनाले गुम्बज जस्तो बनेको घामपानीबाट भित्र सुरक्षित हुने किसिमको निर्माणलाई वास्तुकलामा शिखर शैली भन्ने गरिन्छ । बाहिर वरिपरि प्रदक्षिणापथ बनाइएको हुन्छ भने भित्रपट्टि मूर्ति राखिन्छ । भारतमा गुप्त राजवंशीहरूको पालामा यस किसिमका मन्दिर बनाइन्थे ।

गुप्तहरूका समकालीन लिच्छवि राजाहरूको पालामा यस किसिमका मन्दिर बनेको पाइँदैन । तर मल्लकालमा सत्रौँ, अठारौँ शताब्दीमा यस्ता मन्दिरहरू निक्कै बने । यस किसिमका मन्दिरहरू प्रस्तरका टुक्राहरूलाई लेपले जोडेर बनाइन्छ भने ईँट निर्मित मन्दिरहरूमा बाहिरबाट बज्रलेप गरी झरीबतास आदिबाट सुरक्षित गर्ने गरेको देखिन्छ । यस शैलीका मन्दिरहरू ब्रह्मा मन्दिर, पाटनको श्रीकृष्ण मन्दिर, पाटनको महाबौद्ध मन्दिर हुन् । यो शैलीको मन्दिरहरू मुख्य गरी नागर, द्रविड र वेशर प्रकारका हुन्छन् ।

शिखर शैलीका विशेषताहरू

- १) सामान्यतया विभिन्न तहका पेटीमाथि शिखर मन्दिर स्थापना गर्नु ।
- २) मन्दिरअगाडि एउटामात्र मण्डप निर्माण गर्नु ।
- ३) प्रदक्षिणापथको व्यवस्था गर्नु ।

- ४) बत्ती बाल्ने दियाहरू राख्नु ।
- ५) गर्भगृहमा मन्दिरका मूल देवताको प्रतिमा स्थापना गर्नु ।
- ६) धेरै तलाहरू निर्माण नगर्नु ।
- ७) मन्दिरमा छानाको आवश्यकता महसुस नगरी शिखरलाई नै छानाको रूपमा प्रयोग गर्नु ।

- ८) शिखर उँभोतिर सानो हुँदै गएको बनाउनु ।
- ९) विभिन्न रथहरूको प्रयोग गर्नु ।
- १०) उरुश्रृङ्गको प्रयोग गर्नु ।
- ११) त्रिरथ, पञ्च रथ र सप्त रथको कल्पना गर्नु ।
- १२) आमलक, छत्र र गजुरको प्रयोग गर्नु ।

7. कपडामा कोरिने चित्रलाई नेवारी भाषामा के भनिन्छ?

- a. पौभा चित्र
- b. ग्रन्थ चित्र
- c. थाङ्का चित्र
- d. पुराती

३. पौभाचित्र (थाङ्का चित्र)

विशेष प्रविधिका साथ कपडामा बनाइएको चित्रलाई पौभाचित्र भनिन्छ ।

- ११ औं शताब्दि तिर तिब्बतबाट बिकास
- पौभाचित्र **पट र मण्डल** गरी दुई प्रकारका छन् ।
- 'पट' विधिमा **देवी देवताका चित्रलाई बीचमा** राखी अन्य सहायक देवी देवताहरूलाई वरिपरि राखिन्छ।
- नेपालको पुरानो पट चित्र – **भैरवानन्द** (जयस्थिती मल्लको पालामा)
- 'मण्डल' विधिमा क्यानभासको बीचखण्डमा **तान्त्रिक वा साङ्केतिक चिन्हहरू** राखिन्छन् ।
- पुरानो – अमिताभ बोधित्व (लस एन्जलस)
- उदाहरण - रन्तसम्भव, बिणुमण्डल, अमोघपास आदि

अन्य

१ग्रन्थ चित्र .

- ग्रन्थचित्र – ग्रन्थका गाता वा पानामा बनाइएको धर्ममा आधारित हस्त लेखित ग्रन्थ ।
- १० औं शताब्दिमा बिकास (नेपालमा ११ – १२ औं शताब्दि तिर)
- **पुरानो – प्रज्ञापारमिता**

प्रकार – २ क) गाताचित्र , ख) पात्रचित्र

- ग्रन्थलाई सुरक्षित रूपमा ढाक्नका लागि तल र माथि राखिएका काठका चिल्ला फल्याकहरूमा भित्रि, बाहिरी भागमा वा दुवैतर्फ कोरिएको चित्र गाताचित्र हुन् भने मूलपाठको दायोँ बाँया बनेका वा मूल पाठलाई दायोँ बायाँ पारी कथावस्तुसँग मिल्ने गरी बनाइएका चित्रहरू पात्रचित्र हुन् । ग्रन्थचित्रहरू ज्यादै सूक्ष्म रूपमा बन्ने हुँदा Miniature Painting भनेर पनि उल्लेख गर्ने गरिएको पाइन्छ । ग्रन्थचित्रहरूमा पञ्चरक्षा, प्रज्ञापारमिता, हरिवंश पूरण आदि यसका उत्कृष्ट उदाहरण हुन् ।

२. भित्ते चित्र

घर, मन्दिर, गुम्बा आदिको भित्ताहरूमा बनाइएको चित्रलाई भित्ते चित्र भनिन्छ । जस्तै - भक्तपुरको ५५ झ्याले दरबारमा रामायण, महाभारतका कथाहरू, नल दमयन्ती कथा, कृष्णजन्म र राशलीलाका आर्कषक चित्रहरूका साथै युद्धका लागि तत्पर शस्त्रास्त्रले सुसज्जित सैनिकहरूको चित्र अङ्कित जयप्रकाश मल्लद्वारा निर्मित जीवित देवी को घर मानिने कुमारी घरमा रातो र सेतो मच्छिन्द्रनाथको चित्र (कुमारी), पचली भैरव, भीमसेन, हिरण्य कश्यपु वध, महाङ्काल, वज्रयोगिनी, गणेश आदि देवी देवताको र मुगल भेषमा जयप्रकाश मल्लको ६ फिट अग्लो चित्र अङ्कित छ । मिथिला चित्रकला तराई क्षेत्रमा प्रचलित भित्ते चित्रको सबैभन्दा उत्कृष्ट नमुना हो ।

- सुरुवात – गुफा चित्रबाट
- गुरुङ जातिले भित्तामा बनाउने चित्र – पुराँती
- थारु जातिले भित्तामा बनाउने चित्र – मोखा

8. नेपाली साहित्यमा आधुनिकताको सुरुवात गर्ने साहित्यकार कुन हुन्?

a. मोतिराम भट्ट	c. गोपालप्रसाद रिमाल
b. भिमनिधि तिवारी	d. कमलमणि दीक्षित

- आधुनिक युगका मोतिराम भट्ट – कमलमणि दीक्षित
- सूर्यघाटमा उदाएर आर्यघाटमा आस्ताएका कवि – भिमनिधि तिवारी

9. पशुपतिनाथको मन्दिर, चाँगुनारायण लगायत अधिकांश नेपाली मन्दिरहरू कुन शैलीका उदाहरण हुन्?

a. शिखर शैली	c. मुगल शैली
b. <u>प्यागोडा शैली</u>	d. स्तुप शैली

10. साहित्यमा कति रस हुन्छ ?

a. ७	c. ८
b. ६	d. <u>९</u>

- रसशास्त्रीहरूले मुख्यतः ९ किसिमका रसका प्रकार (शृङ्गार, वीर, करुण, हास्य, रौद्र, भयानक, बीभत्स, अद्भुत र शान्त)

11. नेपाली साहित्यका त्रिमुर्ती अन्तर्गत तलका को पर्दैनन्?

a. बालकृष्ण सम	c. <u>भानुभक्त आचार्य</u>
b. लेखनाथ पौड्याल	d. लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा

12. नेपाली साहित्यको पहिलो महाकाव्य कुन हो?

a. <u>शाकुन्तला “लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा”</u>	c. महाराणा प्रताप “लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा”
b. सुलोचना “लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा”	d. प्रमिथस “लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा”

13. महाकवि लक्ष्मी प्रसाद देवकोटाको प्रख्यात कृति “मुनामदन” लाई साहित्यको कुन संग्रहमा राखिन्छ?

- a. महाकाव्य
- b. खण्डकाव्य
- c. कविता
- d. उपन्यास

महाकवि लक्ष्मी प्रसाद देवकोटाका केहि प्रख्यात कृतिहरु

महाकाव्य: शाकुन्तला, सुलोचना, महाराणा प्रताप, वनकुशुम, प्रमिथस, पृथ्विराज चौहान

खण्डकाव्य: मुनामदन, राजकुमार प्रभाकर, कुञ्जिनी, मैना, रावन जटायुयुद्ध, म्हेन्दु, लुनी, सीताहरण, मायाविनी ससी

कविता: पहाडीपुकार, भिखारी, सुनकि बिहान, छहरा, मृत्युशैयाबाट, चिल्लापातहरु, छाँगाँसगाँ कुराहरु, मनोरञ्जन, आकाश बोल्छ, लक्ष्मी कविता संग्रह, लक्ष्मी गीती संग्रह

उपन्यास: चम्पा

कथा: लक्ष्मी कथा संग्रह

निबन्ध/प्रबन्ध: लक्ष्मी निबन्ध संग्रह, लक्ष्मी प्रबन्ध संग्रह, दाडिमको रुख नेर

नाटक: सावित्री सत्यवान, राजपुत रमणी, कृषी वाला (गीती नाटक), म्याकवेथ (अनुवेद)

14. कवि कविता होस्, कविता कविहोस् भाव भए पो हुन्छ शब्द थुपारी के हुन्छा“ भन्ने भनाई कस्को हो?

- a. सुर्यविक्रम ज्ञवाली
- b. शरणधिर कोइराला
- c. पारसमणी प्रधान
- d. चन्द्रप्रकास न्यौपाने

15. नेपाली साहित्यका कवि शिरोमणी भनेर कसलाई चिनिन्छ?

- a. लेखनाथ पौड्याल
- b. मोतिराम भट्ट
- c. भानुभक्त आचार्य
- d. शम्भुप्रसाद ढुङ्गेल

SUDARSHANGOPAL JRR